

VÅLDSUTSÄTTTHET BLAND UNGA I SÖRMLAND

Inledning

Trots tydliga mål i både barnkonventionen, som är lag i Sverige, och i Agenda 2030 utsätts många barn och ungdomar för olika former av våld.

Att öka kunskapen om ungas våldsutsatthet är viktigt. Att kartlägga hur vanligt olika former av våld är, hur de som drabbas påverkas, var våld sker, vilka som är förövare, i vilken utsträckning unga söker stöd och vilken hjälp unga får är viktigt. Det, i kombination med annan kunskap, ger förutsättningar för att bättre kunna förebygga, skydda och ge stöd.

Det finns ett behov av att öka kunskapen om ungas våldsutsatthet, inte minst på lokal nivå. Därför har vi med utgångspunkt i nationella undersökningar på området genomfört en enkätundersökning till elever i årskurs nio i grundskolan och årskurs tre i gymnasiet på skolor i Sörmlands län.

Med undersökningen vill vi bidra till att öka kunskapen om hur det ser ut i länet. Både för att kunna utveckla vår egen verksamhet, men också för att andra aktörer som möter barn i sitt arbete ska få ett underlag för att kunna förbättra sina insatser.

Undersökningen pekar på att det krävs utvecklade insatser från flera olika håll för att förebygga och hantera det våld som unga i länet utsätts för. Särskilt gäller detta sexuellt våld. Drygt var tionde tjej i undersökningen uppger att de har utsatts för eller involverats i en sexuell handling mot sin vilja. Åtta procent att uppger att de har blivit tvingade till en sexuell handling genom hot, fasthållning eller utnyttjande av berusning. De som utsatts för ett sexuellt övergrepp är de som i högst grad upplever olika konsekvenser. Närmare hälften uppger att haft självmordstankar och att de medvetet har gjort sig själva illa. Många söker inte stöd, bland annat för att de inte vågar.

Alla former av våld som unga utsätts för måste tas på allvar, men i och med att det sexuella våldet får så stora konsekvenser för individen samtidigt som alltför få söker hjälp kräver det särskild uppmärksamhet.

Vår förhoppning är att undersökningen ska kunna utgöra ett stöd för både beslutsfattare och för vuxna som i sitt arbete möter eller arbetar med att ge hjälp till unga.

Tjejjouren Mira

Tjejjouren Malva

Ungdomsjouren Fria

Kvinno- och tjejjouren Måna

Kvinno- och tjejjouren Miranda

Länsföreningen Sörmlands kvinno- och tjejjouren

Sammanfattning

Rapporten bygger på en enkät som besvarats av 1 489 elever i årskurs nio i grundskolan och årskurs tre i gymnasiet på skolor i Sörmland. Undersökningen omfattar psykiskt-, fysiskt- och sexuellt våld. Inom varje kategori ställdes frågor om utsatthet, där form och allvarlighetsgrad på våldet varierade.

Resultaten visar att icke-binära är den grupp svarande som är mest utsatta för våld. Resultaten behöver tolkas med försiktighet då antalet svarande i den gruppen är litet. I andra hand är det tjejer som är mest utsatta.

Totalt sett är mildare former av psykiskt våld vanligast, men för tjejer är sexuellt våld vanligast. Nära tre av tio uppger att någon mot deras vilja blottat sig, tafsat på dem eller spridit rykten om deras kroppar eller sexuella handlingar de varit involverade i. Drygt var tionde tjej uppger att de har utsatts för eller involverats i en sexuell handling mot sin vilja. Åtta procent uppger att de har blivit tvingade till en sexuell handling genom hot, fasthållning eller utnyttjande av berusning.

Det sexuella våldet har störst påverkan på ungas mående. De som utsatts för ett sexuellt övergrepp är de som i högst grad upplever olika konsekvenser. Närmare hälften uppger att haft självmordstankar och att de medvetet har gjort sig själva illa.

De som har blivit utsatta för sexuella övergrepp har i större utsträckning än övriga sökt stöd. Jämfört med andra utsatta anger de som utsatts för sexuella övergrepp i större utsträckning att de inte vill ha hjälp eller att de inte vågat söka stöd. Totalt i undersökningen är andelen som är nöjda med det stöd de har fått lika stor som andelen som är missnöjda.

När det gäller psykiskt och fysiskt våld visar undersökningen att skolan och skolgården är de vanligaste platserna, och det gäller för både killar och tjejer. Sexuellt våld förekommer i första hand på sociala medier/forum på internet. I övrigt framgår att tjejer i stor utsträckning utsätts i hemmet. Killar utsätts i stället i offentliga miljöer, som på skolan eller i samband med fritidsaktiviteter.

När det gäller psykiskt och fysiskt våld är skolkompisar de vanligaste förövarna. Vid sexuellt våld är någon som personen inte känner den vanligaste förövaren. Det kan förklaras av att många kränkningar sker på internet. För tjejer är det i andra hand ytligt bekanta eller en tidigare partner som är förövare. Bland killar är det betydligt vanligare att skolkompisar är förövare.

Med utgångspunkt i undersökningen föreslås i slutet av rapporten ett antal åtgärder för att minska våldet och förbättra insatser riktade till de som utsatts. Förslagen riktar sig till skolor, kommuner och Region Sörmland.

Innehåll

Inledning.....	2
1. Om undersökningen.....	6
Genomförande av undersökningen	6
Kommentarer till redovisningen av resultaten	7
2. Förekomst av olika former av våld bland unga	8
2.1 Psykiskt våld – tjejer tydligt överrepresenterade oavsett form	8
2.2 Fysiskt våld – små skillnader mellan tjejer och killar	10
2.3 Sexuellt våld – var åttonde tjej har utsatts för våldtäkt	11
4.4 Kombination av olika sorters våldsutsatthet	12
Många av de som utsatts för grova kränkningar har utsatts för flera former av våld	13
4.5 Sammanfattande iakttagelser	13
3. Flera olika typer av förövare	15
5.1 Skolkompis och okända personer vanligast när det gäller psykiskt våld	15
5.2 Skolkompis vanligaste förövaren när det gäller fysiskt våld	16
5.3 Okända förövare vanligt när det gäller sexuellt våld	16
3.4.1 Vanligaste förövare när det handlar om utsatthet för flera former av våld	17
5.5 Sammanfattande iakttagelser	18
4. Platser där unga utsätts för våld	19
6.1 Skolan den vanligaste platsen för psykiskt våld	19
6.2 Skolan dominerar även när det gäller fysiskt våld	19
6.3 Sociala medier dominerar när det handlar om sexuellt våld.....	20
4.4 Platser där det är vanligt med utsatthet för flera former av våld	21
6.5 Sammanfattande iakttagelser	22
5. Mående bland de som utsatts för våld och vart de vänder sig.....	23
7.1 Tjejer påverkas mer av utsatthet än killar	23
7.2 De som blivit utsatta för sexuellt våld beskriver störst påverkan på måendet	24
7.3 Vanligt att berätta och i första hand vänder sig utsatta till en kompis	25
I första hand vänder sig unga till kompisar	26
Vanligare att de som utsatts för sexuella övergrepp berättar för samhällsaktörer	27
5.4 Sammanfattande iakttagelser	27
6. Stöd och hjälp vid utsatthet	29
8.1 Få söker stöd – tjejer gör det i större utsträckning.....	29
8.2 De som utsatts för sexuellt våld söker oftare stöd	30
8.3 Majoritet söker inget stöd för att de inte tycker att de behöver	30
8.4 De som utsatts för grövre sexuellt våld vågar ofta inte söka hjälp.....	31

8.5 Uppfattning om stödet – ungefär lika många missnöjda som nöjda.....	32
8.6 Sammanfattande iakttagelser	33
7. Generellt om sex, relationer och stöd	34
9.1 Ungdomarna är mest trygga med att prata med kompisar om sex	34
9.2 Unga vill i första hand prata om vad som är en bra relation	35
9.3 Få som inte blivit utsatta har sökt stöd – men de som sökt är nöjda.....	36
9.4 Sammanfattande iakttagelser	38
8. Sammanfattande analys.....	38
Tjejer och icke-binära mest utsatta	38
Sexuella övergrepp har stor påverkan och många vågar inte söka hjälp	39
Många övergrepp sker på skolan	39
Förövare	40
9. Förslag	40

1. Om undersökningen

Att kartlägga förekomst av våld i nära relationer är en svår uppgift. Upprepade studier visar att mörkertalet är stort och att endast en liten del av våldet kommer till offentliga verksamheters kännedom. Vidare påverkas resultaten av att frågorna ställs och formuleras på olika sätt samt att olika metoder används. Därför skiljer sig resultat åt mellan olika undersökningar.

Skillnader mellan olika undersökningar kan också förklaras med att våld är ett begrepp som kan definieras på olika sätt beroende på undersökningens syfte. Medan vissa studier strävar efter överensstämmelse med de juridiska brottsrubriceringarna, inkluderar andra studier även upplevelser av psykiskt eller fysiskt våld där också icke-brottsliga kränkningar ingår. Likaså kan vad som är en nära relation definieras på olika sätt.

I den här undersökningen har vi använt konkreta beskrivningar av handlingar snarare än begrepp som "psykiskt", "fysiskt" eller "sexuellt" våld. Detta för att undersökning både ska fungera i relation till grundskoleelever och elever på gymnasiet. Vi har också valt undersöka förekomst av våld med olika allvarlighetsgrad, för att få en bred bild av ungas våldsutsatthet.

Genomförande av undersökningen

Frågeformuläret har arbetats fram av en projektgrupp bestående av medarbetare på tjej- och ungdomsjourerna i Sörmland, Spira Utvärdering och Agenda PR. Frågorna utgår ifrån andra undersökningar inom området (från Brottsförebyggande rådet (Brå), Allmänna barnhuset och Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)).

Undersökningen har genomförts i form av en webbenkät som har skickats ut till eleverna genom deras mentorer. Eleverna har fått en länk till enkäten. För att identifiera sig har de fått fylla i sin e-postadress. Adressen har dock inte sparats i systemet och undersökningen är helt anonym.

På grund av pandemin har vissa elever fyllt i enkäten på skolan, medan andra har fyllt i den hemifrån. Tjej- och ungdomsjourerna i de olika kommunerna har tagit kontakt med kontaktpersoner på kommunen för att distribuera enkäten, men också direkt med enskilda skolor och mentorer.

Samtliga grund- och gymnasieskolor i Sörmland har fått förfrågan om att förmedla enkäten till sina elever. Av de 60 skolor som fått förfrågan har 25 förmedlat enkäten. På aggregerad nivå har 26,5 procent av länets elever i grundskolans årskurs 9 och 19,2 procent av länets elever i gymnasiets årskurs 3 besvarat enkäten.

Enkäten besvarades av 749 tjejer och 673 killar. 14 av de svarande är ickebinära, 16 är osäkra och 19 uppgav svarsalternativet *annat*.

	Antal svarande	Antal elever	Andel svarande av alla elever i länet
Grundskolans årskurs 9	930	3503	26,5%
Gymnasiets årskurs 3	559	2909	19,2%
Totalt åk 9 och 3	1489	6412	23,2%

I tabellen nedan syns andel svarande per kommun. På kommunnivå varierar andelen elever som besvarat enkäten i de två årskurserna mellan 0 och 75 procent. Två kommuner har inte alls deltagit i undersökningen.

Kommuner	Andel svarande grundskolans åk 9	Andel svarande gymnasiets åk 3
Eskilstuna kommun	32,1%	18,4%
Flens kommun	-	-
Gnesta kommun	-	-
Katrineholms kommun	37,4%	-
Nyköpings kommun	8,6%	33,2%
Oxelösunds kommun	67,2%	-
Strängnäs kommun	-	10,4%
Trosa kommun	53,7%	-
Vingåkers kommun	74,7%	-

Kommentarer till redovisningen av resultaten

I rapporten redovisas svaren genomgående i sin helhet för de olika frågeområdena. Inom varje område görs jämförelser mellan kön och årkurs.

Resultaten redovisas genomgående uppdelat på tjejer och killar. Då antalet svarande i kategorierna icke-binär, osäker, vill ej svara och annat är litet så är det inte möjligt att göra tillförlitliga jämförelser med kategorierna tjejer och killar. Dessa redovisas därför inte i diagram-form, utan beskrivs i stället i text kopplat till de olika frågorna.

De skillnader som framkommer mellan de två årskurserna som inkluderats i studien (grundskolans årskurs nio och gymnasiets årskurs tre) har inte ansetts motivera en särredovisning genomgående i rapporten, då detta hade försämrat rapportens läsbarhet. I stället redovisas jämförelser mellan de två inkluderade årskurserna i text.

Utöver denna totalredovisning med jämförelser har även vissa fördjupningar i underlaget gjorts. Det handlar om att belysa kombination av utsatthet för olika sorters våld samt de förövare och platser som visat sig vara förknippat med en mer omfattande utsatthet för våld.

2. Förekomst av olika former av våld bland unga

En viktig del av undersökningen handlar om våldsutsatthet. I det här kapitlet redovisas hur stor andel som uppger att de har blivit utsatta för psykiskt, fysiskt och sexuellt våld.

Nära hälften av de svarande uppger att de inte blivit utsatta för någon form av våld alls. 734 av 1489 har svarat *nej* på samtliga frågor vilket motsvarar 49 procent. 917 av 1489, 62 procent, har inte svarat *ja* på någon fråga, men kan däremot ha svarat *vet ej*, *vill ej svara* eller hoppat över vissa frågor.

2.1 Psykiskt våld – tjejer tydligt överrepresenterade oavsett form

I undersökningen framkommer att mer än var fjärde ungdom (27 procent) har utsatts för någon form av psykiskt våld. Den form av psykiskt våld som enligt enkätsvaren är vanligast förekommande är *upprepade kränkningar, hån och förödmjukelser*. Det är betydligt vanligare att tjejer är utsatta än att killar är det (23 respektive 13 procent). Nästan var fjärde tjej som svarat på enkäten uppger alltså att hon utsatts för detta.

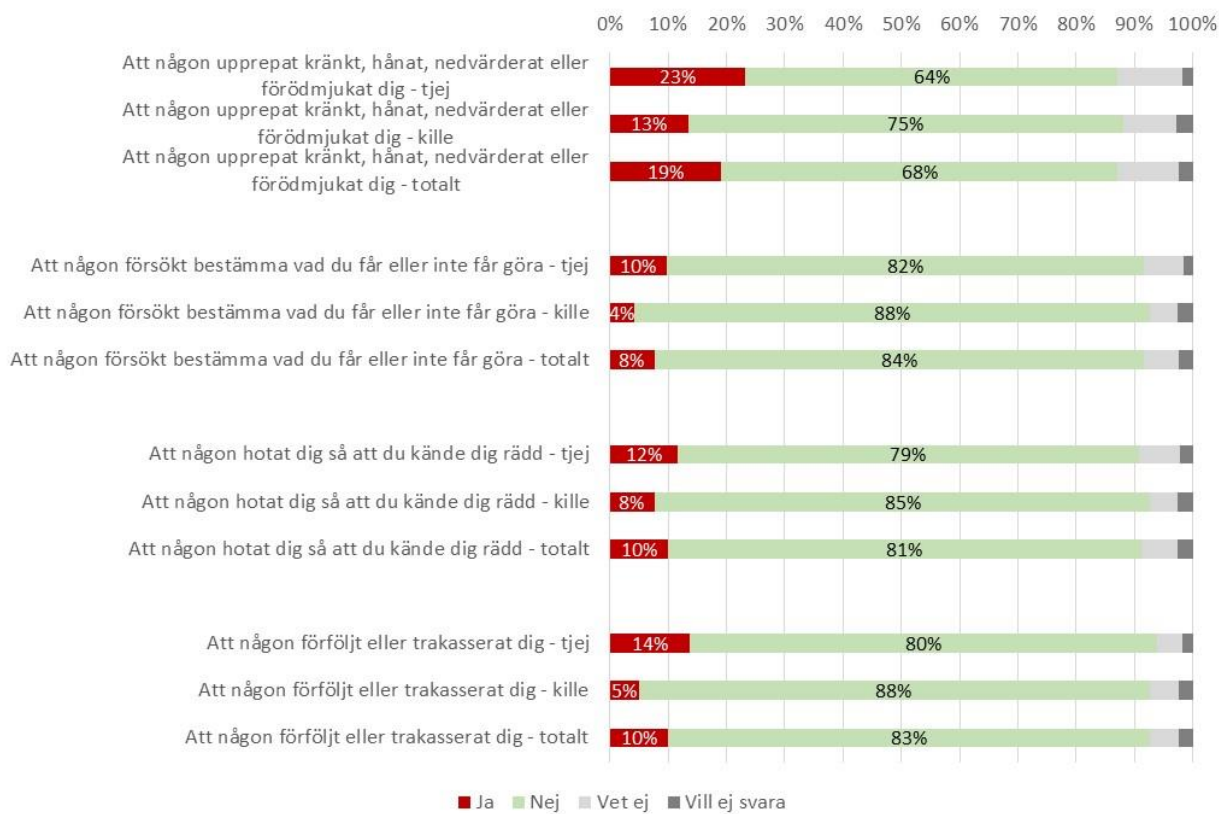
Att någon utsätts för *begränsningar av vad hen får göra* är betydligt mindre vanligt bland de tillfrågade eleverna. Överrepresentationen av tjejer som är utsatta är dock ännu större än på övriga frågor (mer än dubbelt så stor andel utsatta tjejer som utsatta killar). Ett liknande mönster syns när det gäller *förföljelse och trakasserier*. När det gäller *hot om våld* är tjejer fortsatt mer utsatta, men skillnaden mellan könen är mindre (12 respektive 8 procent).

Bland personer som inte definierar sig som tjej eller kille är andelen som upplevt kränkningar, hån och nedvärderingar något större än bland tjejer.

Personer som går i trean på gymnasiet har i något högre grad än dem som går i nian varit utsatta för de olika formerna av psykiskt våld (cirka två procentenheter fler¹)

¹ Undantaget frågan "Att någon förbjöd dig att ha kontakt med någon specifik person, hindrat dig att lämna hemmet, eller på liknande sätt försökt bestämma vad du får eller inte får göra" där skillnaden endast är 0,5 procentenheter.

Psykiskt våld ²: Har det hänt att du blivit utsatt för något av följande?

² Delfrågorna i grafen är förkortade. De fullständiga delfrågorna lyder:

- Att någon vid upprepade tillfällen sagt saker som kränkt, hånat, nedvärderat eller förödmjukat dig (Observera att frågan inte handlar om enstaka händelser utan flera)
- Att någon förbjudit dig att ha kontakt med någon specifik person, hindrat dig att lämna hemmet, eller på liknande sätt försökt bestämma vad du får eller inte får göra
- Att någon hotat dig så att du kände dig rädd
- Att någon vid upprepade tillfällen förföljt eller trakasserat dig. Det kan handla om oönskade mejl, SMS, telefonsamtal, besök eller liknande (Observera att frågan inte handlar om enstaka händelser utan flera)

2.2 Fysiskt våld – små skillnader mellan tjejer och killar

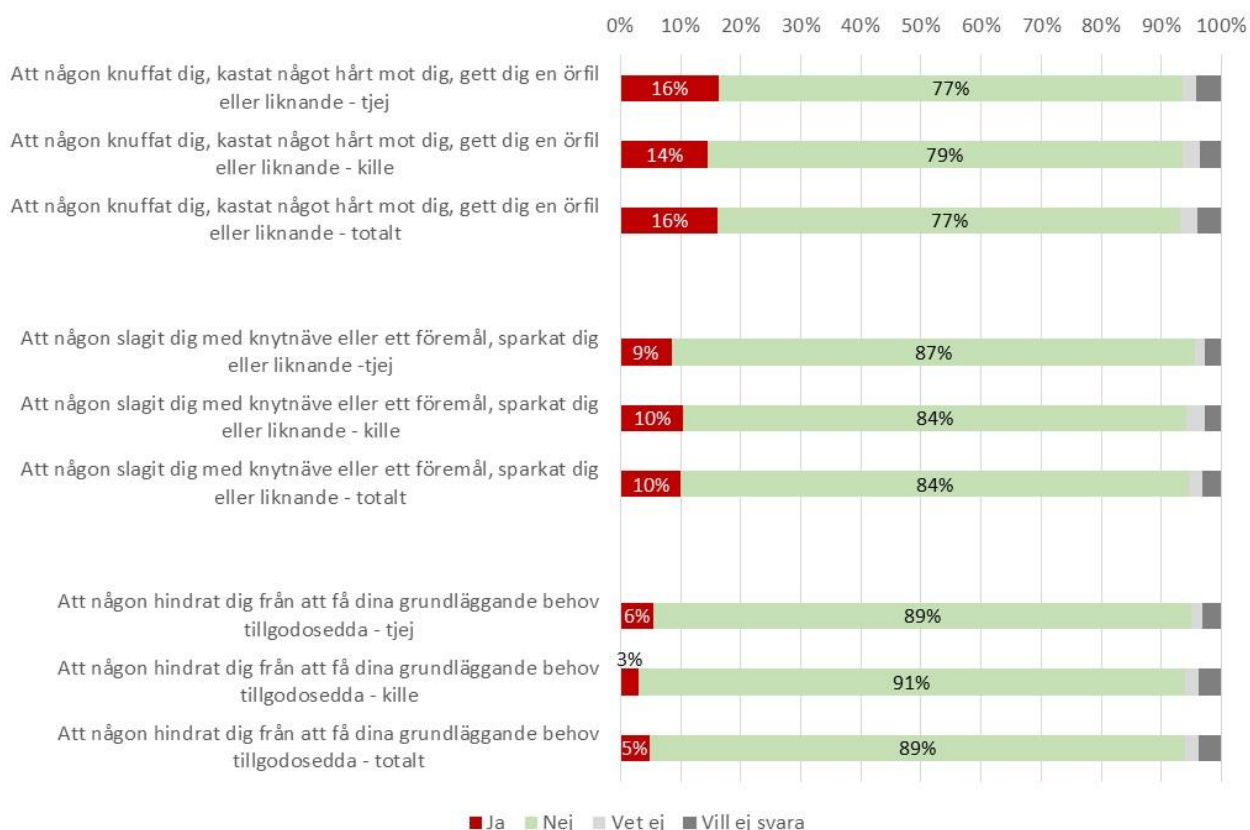
Undersökningen visar att knappt var femte ungdom har utsatts för någon form av fysiskt våld. När det gäller fysiskt våld finns sammantaget en viss överrepresentation av tjejer som utsätts, men skillnaden är betydligt mindre än när det gäller psykiskt våld.

De två första frågorna beskriver fysiskt våld av olika grovhet. Det är fler som blivit utsatta för *knuffar, örfilar och liknande* än som blivit utsatta för *grövre våld som slag, sparkar och liknande* (totalt 16 respektive 10 procent). Betydligt färre har blivit *hindrade från att få grundläggande behov som sömn och mat tillgodosedda*. Här är tjejer dock tydligt mer utsatta än killar (6 respektive 3 procent).

När det gäller fysiskt våld är personer som inte definierar sig som tjej eller kille i betydligt högre grad utsatta. En tredjedel av dem som definierar sig som icke-binära uppger att de har blivit utsatta för "att någon på ett våldsamt sätt hållit hårt i dig, knuffat dig, kastat något hårt mot dig, gett dig en örfil eller liknande" (33 procent svarar ja). Det är även en stor andel bland dessa ungdomar som uppger "Att någon gjort dig illa med ett föremål, slagit dig med knytnäve, sparkat dig eller liknande" (27 procent svarar ja).

När det gäller fysiskt våld uppger de som går i årskurs nio och de som går i trean på gymnasiet i ungefär lika stor utsträckning av de blivit utsatta. Det är dock något fler (3 procentenheter) i årskurs nio som de blivit utsatta för grövre fysiskt våld som sparkar och knytnävsslag.

Fysiskt våld³: Har det hänt att du blivit utsatt för något av följande?

2.3 Sexuellt våld – var åttonde tjej har utsatts för våldtäkt

Drygt var femte ungdom (21 procent) uppger i enkäten att de har blivit utsatt för någon form av sexuell våld. Undersökningen visar att det i första hand är tjejer som utsätts för olika former av sexuell våld. Mer än var fjärde tjej som besvarat enkäten uppger att någon *blottat sig, tafsat eller spridit rykten* om henne. Var femte uppger att hon övertalats att *skicka eller ta emot nakenbilder, pornografi eller liknande*. För killar är det 4 respektive 3 procent som uppger motsvarande utsatthet.

Grövre sexuell våld är mindre vanligt förekommande, men ändå uppger 13 procent av tjejerna att de har utsatts för eller involverats i en *sexuell handling mot sin vilja* och/eller att de har blivit tvingade till en *sexuell handling genom hot, fasthållning eller utnyttjande av berusning*. Det är vanligt att samma person utsatts för båda typerna av övergrepp.

Personer som inte definierar sig som tjej eller kille anger i högre utsträckning än övriga att de blivit utsatta för sexuell våld. Drygt var femte (21 procent) av dem som definierar sig som icke-binär uppger att de blivit utsatt för "Att någon utsatt dig för, eller involverat dig i, en sexuell handling mot din vilja".

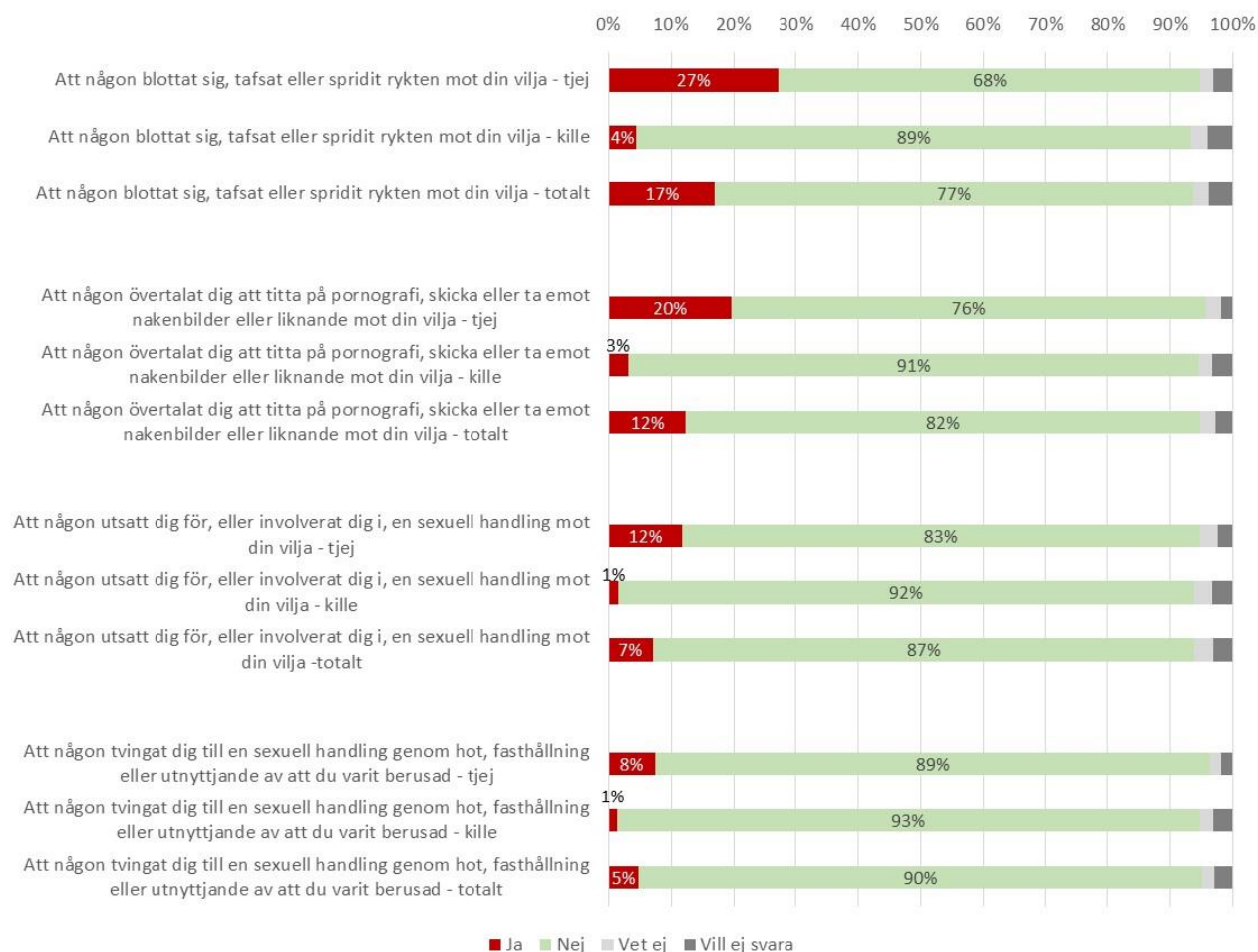
Personer som går i trean på gymnasiet har i större utsträckning än de som går i nian utsatts för sexuell våld. Förutom på frågan om de tvingats till en sexuell handling (där både andelen utsatta och

³ Delfrågorna i grafen är förkortade. De fullständiga delfrågorna lyder:

- Att någon på ett våldsamt sätt hållit hårt i dig, knuffat dig, kastat något hårt mot dig, gett dig en örfil eller liknande
- Att någon gjort dig illa med ett föremål, slagit dig med knytnäve, sparkat dig eller liknande
- Att någon hindrat dig från att få dina grundläggande behov (t ex sömn, mat, hjälpmedel, medicin, vård, eller liknande) tillgodosedd

skillnaden mellan åldrar är liten) så uppger 4 till 6 procentenheter fler i årskurs 3 på gymnasiet att de blivit utsatta.

Sexuellt våld⁴: Har det hänt att du blivit utsatt för något av följande?

4.4 Kombination av olika sorters våldsutsatthet

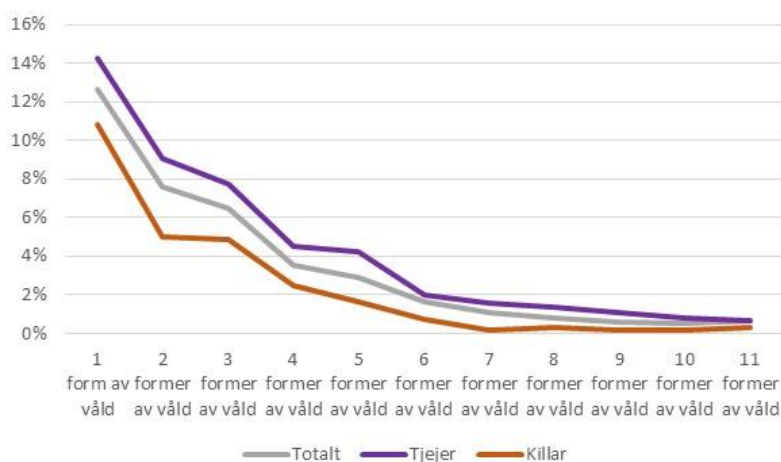
Det är inte säkert att den som har lämnat fler ja-svar i enkäten är mer utsatt än den som lämnat färre ja-svar, eftersom omfattningen av varje sorts våld kan variera. En viss indikation på graden av våldsutsatthet ger det dock att titta på om samma person uppger sig vara utsatt för olika sorters våld. Det är vanligast att ha blivit utsatt för en typ av våld och något förenklat kan sägas att ju fler former av våld det handlar om, desto färre är det som är utsatta.

⁴ Delfrågorna i grafen är förkortade. De fullständiga delfrågorna lyder:

- Att någon blottat sig för dig, tafsat på dig eller spridit rykten om din kropp eller sexuella handlingar som du varit involverad i mot din vilja?
- Att någon övertalat dig att titta på pornografi, skicka eller ta emot nakenbilder eller meddelanden med sexuellt innehåll eller liknande mot din vilja?
- Att någon utsatt dig för, eller involverat dig i, en sexuell handling mot din vilja
- Att någon tvingat dig till någon form av sexuell handling genom att hota dig, hålla fast dig, utnyttjat att du har varit berusad, eller liknande

Kombination av olika sorters våldsutsatthet

Andel av de svarande som angett utsatthet för en eller flera former av våld – uppdelat på kön

Många av de som utsatts för grova kränkningar har utsatts för flera former av våld

Av de som uppger att någon **tvingat dem till någon form av sexuell handling** genom hot, fasthållning, eller att någon utnyttjat att de varit berusade eller liknande, är det en stor andel som också varit utsatt för andra typer av kränkningar. Hälften (36 av 70) av dessa uppger att de blivit utsatta för minst 8 av de 11 typer av kränkningar som enkäten omfattar.

Av de som blivit utsatta för att någon **förbjudit dem att ha kontakt med någon specifik person**, blivit hindrade att lämna hemmet eller liknande har 29 procent (32 av 112) uppgett att de blivit utsatta för minst 8 av de 11 typer av kränkningar som enkäten omfattar.

Av de som blivit utsatta för att någon **hindrat dem från att få sina grundläggande** behov (t ex sömn, mat, hjälpmedel, medicin, vård, eller liknande) tillgodosedda har knappt var tredje (32 procent - 23 av 71) uppgett att de blivit utsatta för minst 8 av de 11 typer av kränkningar som enkäten omfattar.

Inga tydliga skillnader mellan tjejer och killar kan utläsas för dessa resultat. Resultaten ovan kan ställas i relation till de som upplevt mindre grova kränkningar. Av de som blivit utsatta för att någon vid upprepade tillfällen sagt saker som kränkt, hånat, nedvärderat eller förödmjukat dem (inte enstaka händelser utan flera) har 13 procent (36 av 283) uppgett att de blivit utsatta för minst 8 av de 11 typer av kränkningar som enkäten omfattar.

4.5 Sammanfattande iakttagelser

- Personer som inte definierar sig som icke-binära är den grupp som är mest utsatta för olika former av våld. I övrigt är tjejer mer utsatta än killar när det gäller alla former av våldsutsatthet. Skillnaderna mellan killar och tjejer är störst när det gäller sexuellt våld och minst när det gäller fysiskt våld.

- Blottnig, tafsande eller ryktesspridning är den vanligast formen av våld som tjejer utsätts för. Drygt var fjärde tjej uppger att hon utsätts för detta.

- Tolv procent av tjejerna uppger de har utsatts för en sexuell handling mot sin vilja. Åtta procent uppger att de utsatts för sexuell handling genom hot eller liknande.
- Bland killar är de vanligaste formerna av våld knuffar, örfilar och liknande samt hån, förödmjukelser och kränkningar.
- För tjejer och killar finns en tydlig skillnad i psykisk och fysisk utsatthet. Betydligt fler tjejer upplever sig vara utsatta för psykiskt våld, samtidigt som skillnaden är mindre när det handlar fysiskt våld. För personer som definierar sig som icke-binära finns inte samma mönster. För dessa personer är utsatthet för fysiskt våld vanligare än psykiskt våld.
- De som utsatts för grova kränkningar har i många fall utsatts för flera andra former av våld. Bland de som har utsatts för mindre allvarliga former av kränkningar är det mindre vanligt att de också utsatts för andra typer av våld.
- Personer som går i trean på gymnasiet uppger i större utsträckning att de blivit utsatta för psykiskt och sexuellt våld än de som går i nian. Störst är skillnaden när det gäller sexuellt våld. För fysiskt våld finns inte motsvarande skillnad. I stället uppger ungdomar i nian att de i något högre utsträckning är utsatt för fysiskt våld som sparkar och knytnävslag.

3. Flera olika typer av förövare

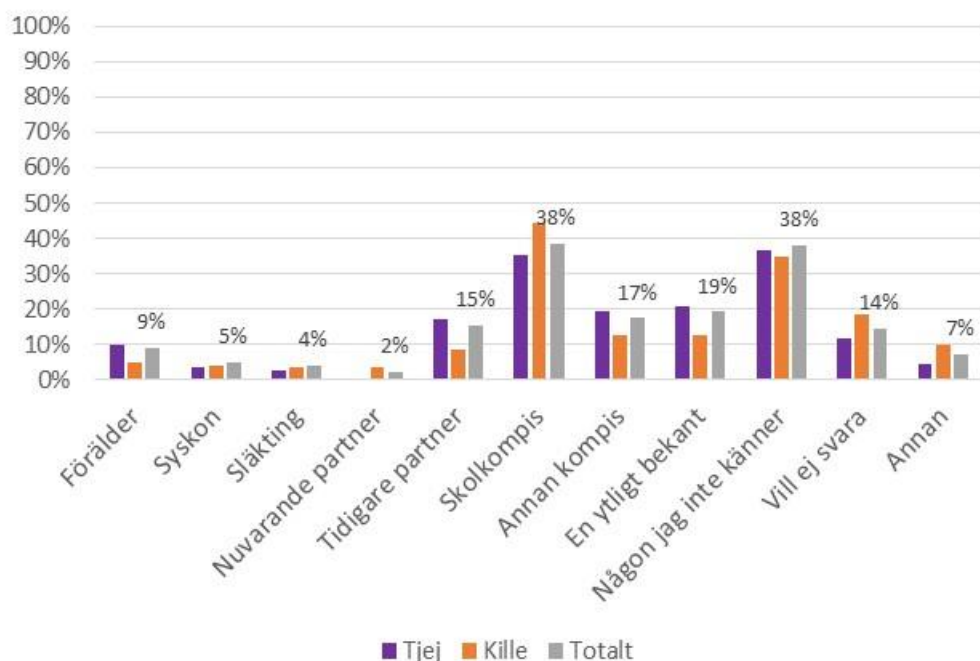
I enkäten ställdes frågor om vem förövaren är när det gäller de olika formerna av våld. Det innebär att undersökningen ger svar på hur vanliga olika typer av förövare är när det gäller psykiskt, fysiskt respektive sexuellt våld.

Undersökningen visar på en bredd, men där skolkompisar och okända personer är de vanligaste förövarna. Bland ungdomar i årskurs nio är skolkompis ännu vanligare som förövare än bland ungdomar i trean på gymnasiet. Dessa har i högre grad utsatts av en tidigare partner.

5.1 Skolkompis och okända personer vanligast när det gäller psykiskt våld

När det gäller psykiskt våld, alltifrån kränkningar och hot till trakasserier, framgår att skolkompisar och okända personer är de vanligaste förövarna. Okända personer är sannolikt personer som finns på sociala medier eller forum på internet. Bland kända förövare är alltså skolkompisar den vanligaste kategorin, och skillnaderna mellan könen är relativt små. De flesta som har svarsalternativet "annan" har inte uppgett vem detta avser. Enstaka svarande har uppgett förälders partner.

Vem/vilka har utsatt dig för detta? Psykiskt våld

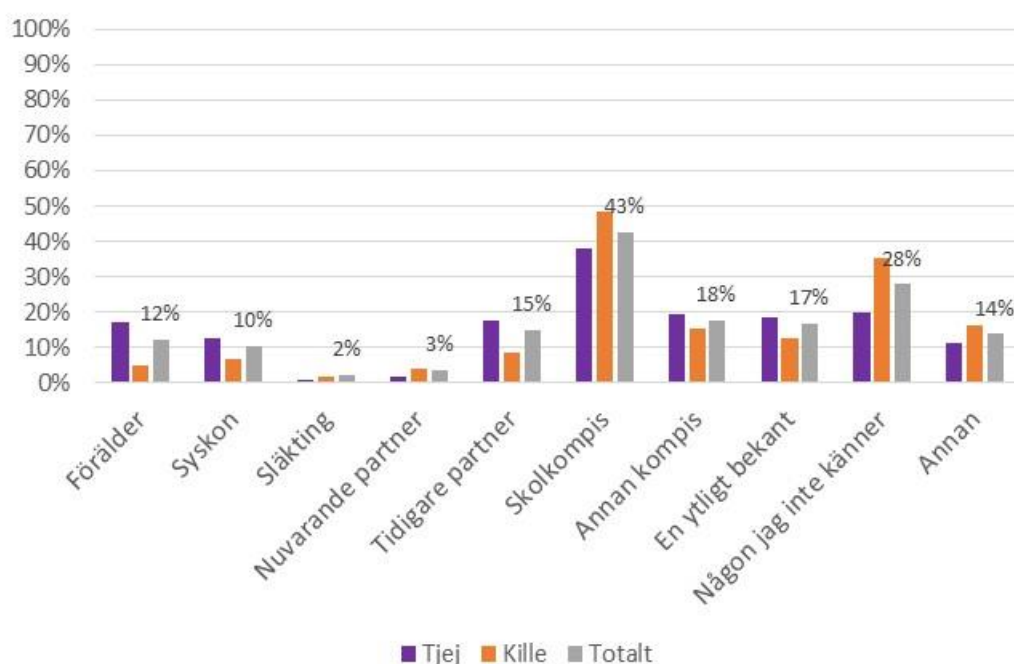

5.2 Skolkompis vanligaste förövaren när det gäller fysiskt våld

Fysiskt våld kan handla om knuffar eller örfilar, men också grövre våld som slag eller sparkar. Det kan också handla om att bli hindrad från att få behov av till exempel mat och sömn tillgodosedda.

Skolkompisar är den vanligaste förövaren när det handlar om dessa typer av våld, och det gäller både killar och tjejer. I andra hand är förövaren en okänd person, och här är skillnaden mellan killar och tjejer större. En större andel killar blir utsatta för fysiskt våld av okända. Däremot är det vanligare att tjejer utsätts för våld av någon närstående, som en förälder, ett syskon eller en tidigare partner. De flesta som har svarsalternativet "annan" har inte uppgett vem detta avser. Enstaka svarande har uppgett förälders partner eller skolpersonal.

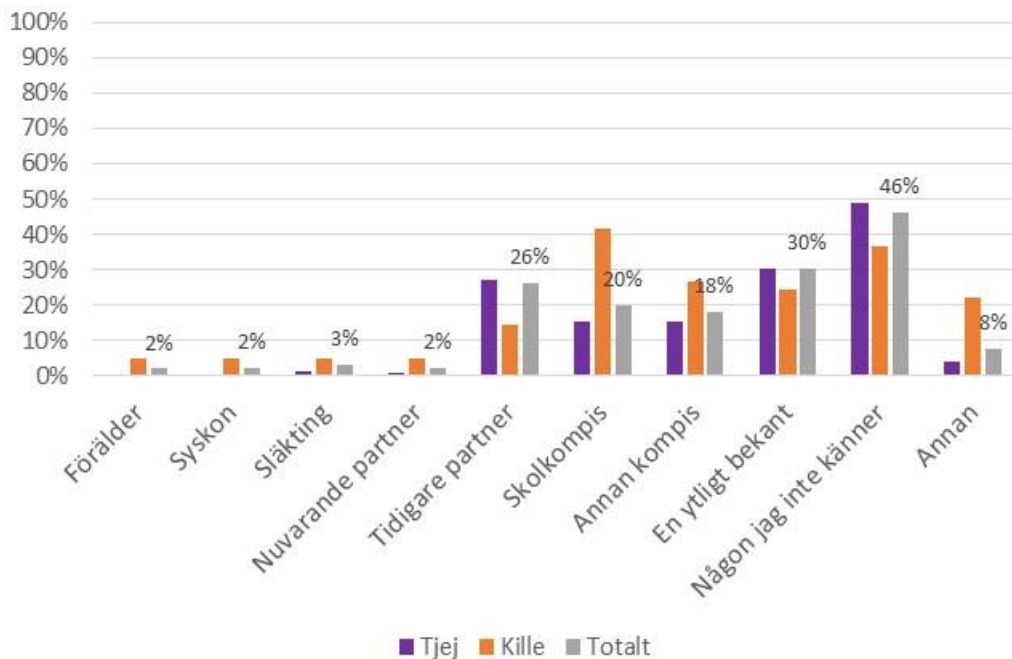
Vem/vilka har utsatt dig för detta? Fysiskt våld

5.3 Okända förövare vanligt när det gäller sexuellt våld

Någon som personen inte känner är den vanligaste förövaren när det gäller sexuellt våld. Det kan förklaras av att många kränkningar sker på internet. I andra hand är det ytligt bekanta som är förövare. Bland killar är det betydligt vanligare att skolkompisar är förövare. För tjejer är det i stället vanligare att en tidigare partner är förövaren. De flesta som har svarsalternativet "annan" har inte uppgett vem detta avser. En svarande har uppgett skolpersonal.

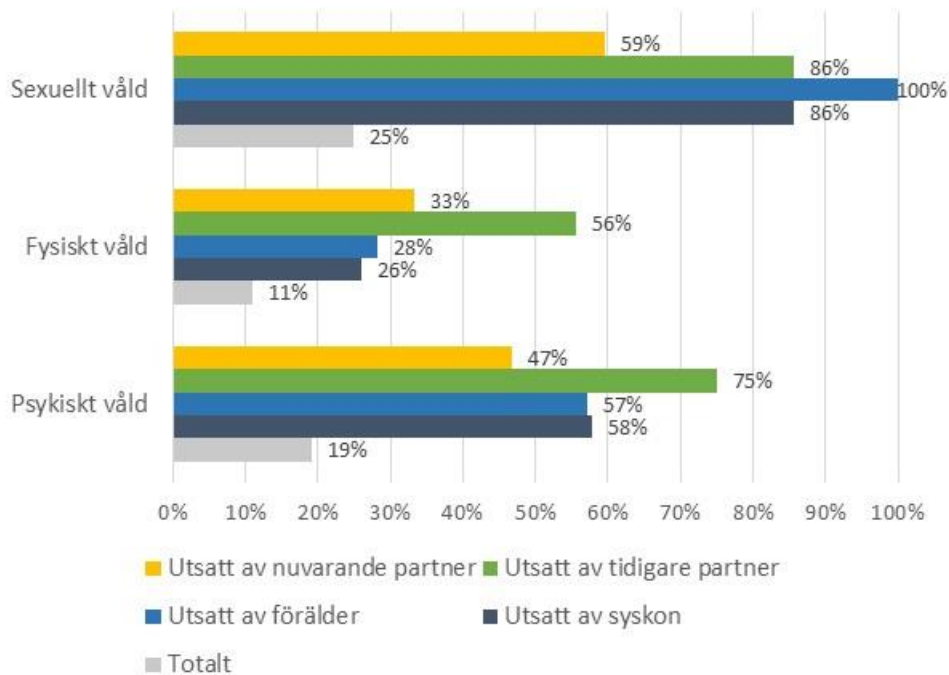
Vem/vilka har utsatt dig för detta? Sexuellt våld

3.4.1 Vanligaste förövare när det handlar om utsatthet för flera former av våld

Vi har tittat närmare på några kategorier förövare. Siffrorna i diagrammet indikerar hur vanligt det är att de utsätter sina offer för flera olika former av våld. Bland dem som utsatts av sina föräldrar, syskon eller nuvarande/tidigare partner är det en relativt sett större andel än bland övriga som blivit utsatta för flera typer av våld. Observera att antalet som utsatts för sexuellt våld av föräldrar, syskon eller nuvarande partner är väldigt litet, så det är svårt att jämföra. Resultaten ger dock en tydlig indikation på omfattande utsatthet hos dessa individer.

Andel utsatta som har blivit utsatta för tre eller fler former av våld inom varje våldskategori. Fokus på tidigare och nuvarande partner, föräldrar och syskon som våldsutövare.

5.5 Sammanfattande iakttagelser

- När det handlar om psykiskt våld är skolkompisar samt okända personer de vanligaste förövarna. När det gäller det senare handlar det sannolikt om utsatthet i sociala medier eller på forum på internet.

- Förövaren är oftast en skolkompis när det handlar om fysiskt våld. En större andel killar blir utsatta för fysiskt våld av okända. Däremot är det vanligare att tjejer utsätts för våld av någon närstående, som en förälder, ett syskon eller en tidigare partner.

- Någon som personen inte känner är den vanligaste förövaren när det gäller sexuellt våld. Det kan förklaras av att många kränkningar sker på internet. I andra hand är det ytligt bekanta som är förövare. Bland killar är det betydligt vanligare att skolkompisar är förövare. För tjejer är det i stället vanligare att en tidigare partner är förövaren.

- Bland de som utsatts för tre eller fler former av våld inom respektive kategori är förövaren oftast en närstående. Antalet som blir utsatta för många former av våld är litet, och tjejer är överrepresenterade.

4. Platser där unga utsätts för våld

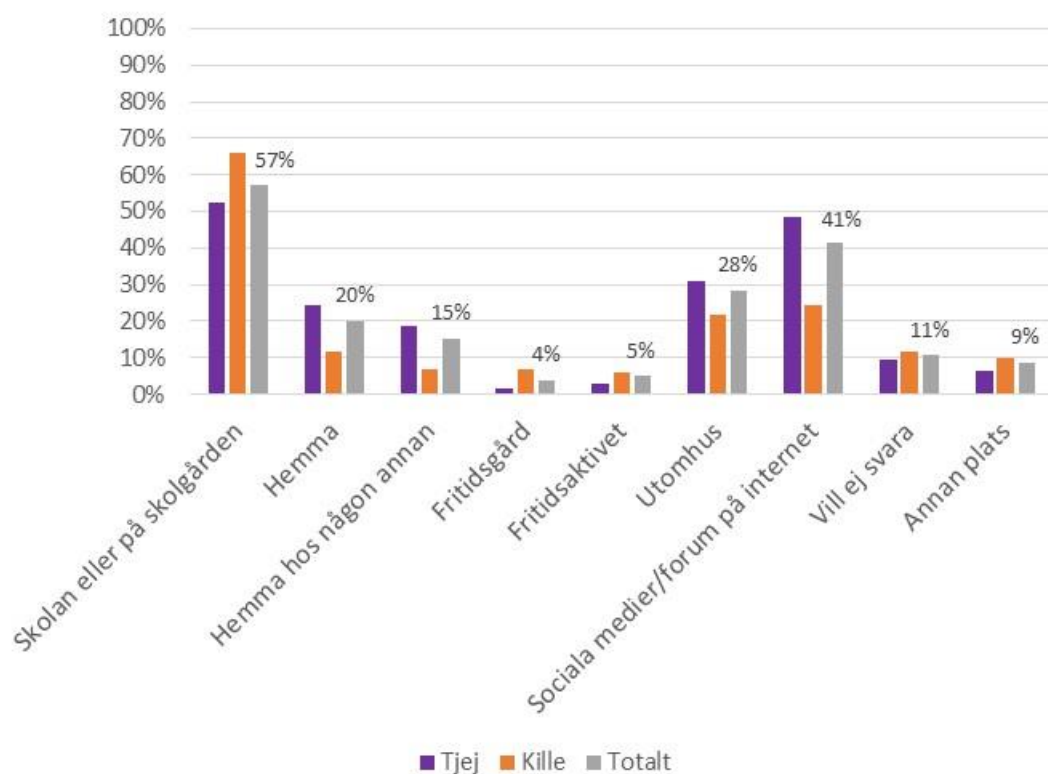
I enkäten ställdes också frågor om var ungdomarna utsatts för de olika formerna av våld. Det innebär att undersökningen ger svar på hur vanliga olika platser är när det gäller psykiskt, fysiskt respektive sexuellt våld. Undersökningen visar att våld sker på ett antal olika platser. Skolan/skolgården, hemma hos ungdomen själv/någon annan, utomhus eller på sociala medier är de vanligaste platserna. Ungdomar i årskurs nio uppger i högre utsträckning än de i årskurs tre på gymnasiet att de blivit utsatta på skolan. Personer i årskurs tre har i något högre grad blivit utsatta hemma eller hemma hos någon annan.

6.1 Skolan den vanligaste platsen för psykiskt våld

Undersökningen visar att skolan är den vanligaste platsen när det handlar om olika former av psykiskt våld. Över hälften uppger att de utsatts på skolan eller skolgården.

Det är något vanligare att killar utsätts på skolan eller på skolgården. Killar utsätts också oftare på fritidsgårdar och fritidsaktiviteter, där psykiskt våld är mindre vanligt. Däremot är tjejer klart mer utsatta på andra platser. I hemmet eller hemma hos någon annan samt på sociala medier eller forum är andelen utsatta tjejer dubbelt så stor. De flesta som har angett svarsalternativet "annan plats" har inte uppgett vilken plats detta avser. Enstaka svarande har uppgett allmän plats (busstation, centrum), krogen eller jobbet.

Var har du blivit utsatt? Psykiskt våld

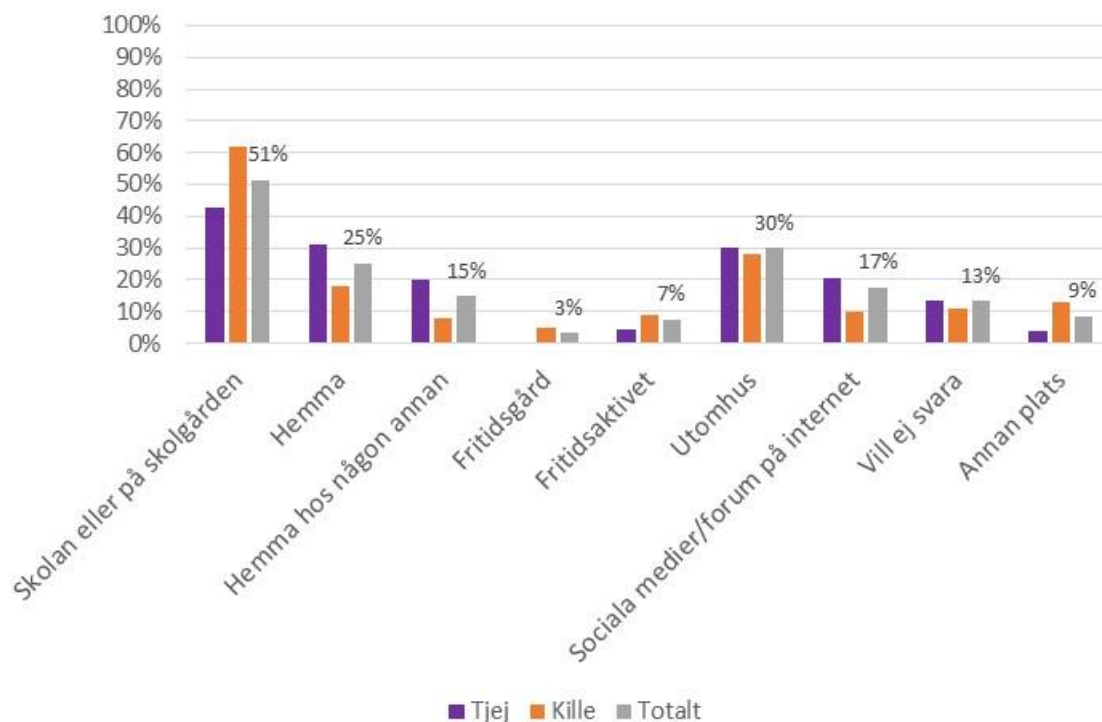

6.2 Skolan dominerar även när det gäller fysiskt våld

Även när det gäller fysiskt våld är skolan den vanligaste platsen, och också här är det vanligare att killar blir utsatta än att tjejer blir det. Killar blir också mer utsatta på fritidsgårdar och på fritidsaktiviteter. Tjejer är överrepresenterade när det gäller våld i hemmet och hemma hos någon

annan. De flesta som har angett svarsalternativet "annan plats" har inte uppgett vilken plats detta avser. En person har uppgett jobbet.

Var har du blivit utsatt? Fysiskt våld

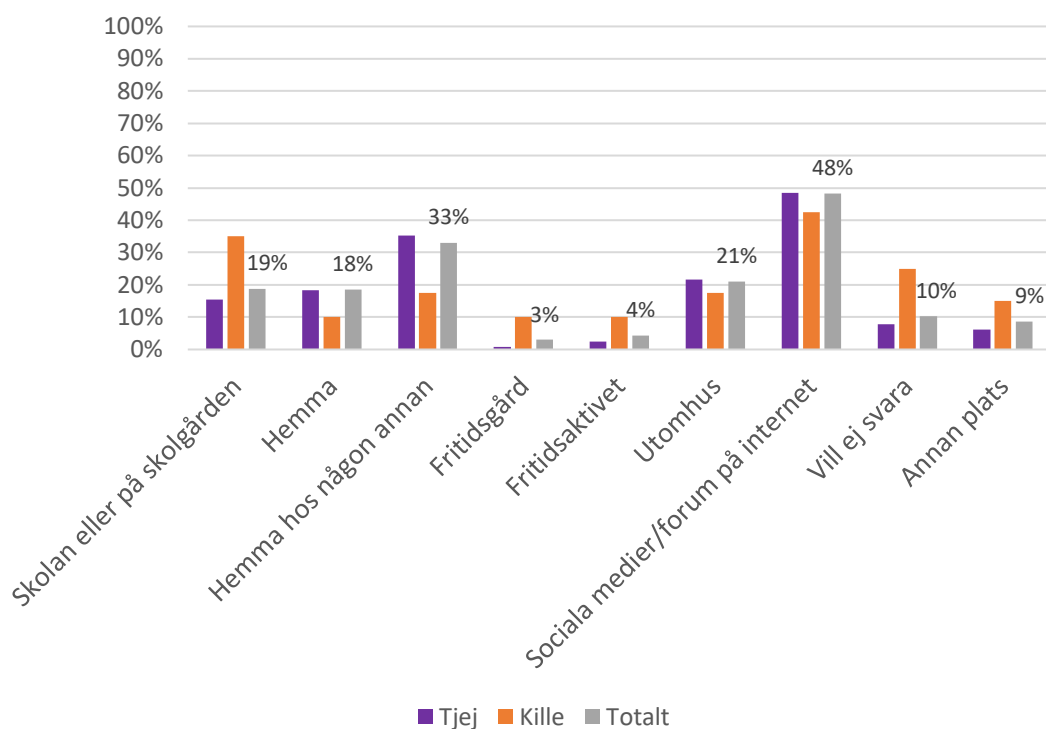

6.3 Sociala medier dominerar när det handlar om sexuellt våld

Sociala medier eller forum på internet är den vanligaste platsen där sexuellt våld förekommer. Här handlar det om våld i de två första kategorierna, ryktesspridning samt övertalning om att skicka eller ta emot nakenbilder med sexuellt innehåll. Skillnaden mellan killar och tjejer är relativt liten, vilket alltså innebär att internet är en plats där både tjejer och killar utsätts för sexuellt våld.

Killar är klart mer utsatta än tjejer på skolan eller på skolgården, och killar är också mer utsatta på fritidsgårdar och i samband med fritidsaktiviteter. Tjejer utsätts mer i hemma eller hemma hos någon annan. De flesta som har valt svarsalternativet "annan plats" har inte uppgett vilken plats detta avser. Enstaka svarande har uppgett allmän plats (stan, köpcentrum) eller fest/krogen.

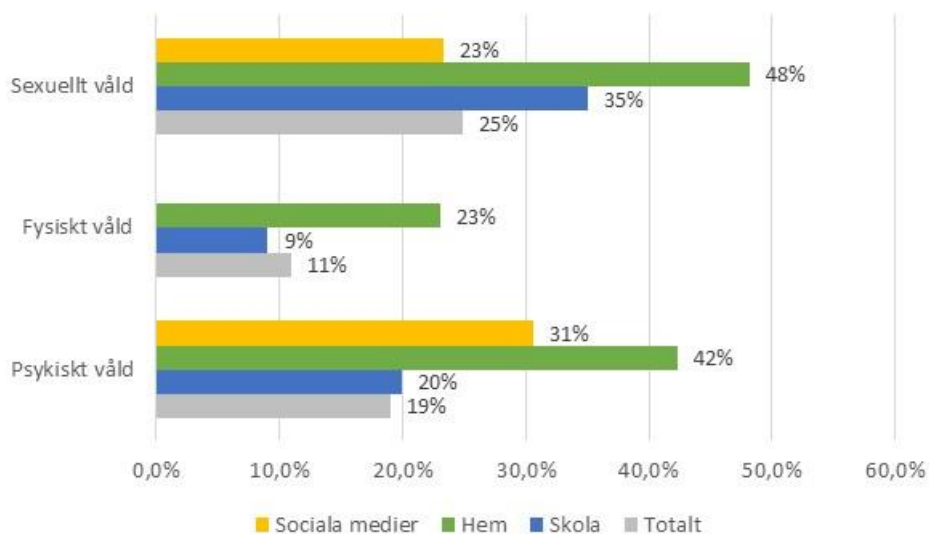
Var har du blivit utsatt? Sexuellt våld

4.4 Platser där det är vanligt med utsatthet för flera former av våld

Vi har tittat närmare på några platser där våld utövas. Siffrorna i diagrammet indikerar hur vanligt det är att de som utsätts på dessa platser är utsatta för flera olika former av våld. Bland dem som utsatts hemma är det en betydligt större andel än bland övriga som blivit utsatta för flera typer av våld, vilket är i linje med att föräldrar, syskon och partners (som ofta utsätter sina offer för flera olika former av våld) i större utsträckning än övriga kan antas utöva våldet i hemmet. Även bland dem som utsatts i skolan och på sociala medier är det relativt sett vanligare att vara utsatt för flera olika former av våld än bland övriga.

**Andel utsatta som har blivit utsatt för tre eller fler former av våld inom varje våldskategori.
Jämförelse hem, skola och sociala medier som plats för våldet med totalt**

6.5 Sammanfattande iakttagelser

- Oavsett kön är skolan eller skolgården är den plats där psykiskt och fysiskt våld oftast förekommer. I dessa miljöer är killar mer utsatta än tjejer, och det gäller också för fritidsgårdar samt fritidsaktiviteter.
- När det gäller både psykiskt och fysiskt våld är tjejer klart mer utsatta i hemmet eller hemma hos någon annan samt på sociala medier eller forum.
- Sexuellt våld sker oftast på sociala medier och forum. Här är skillnaden mellan killar och tjejer relativt liten. I övrigt är mönstret detsamma som för de andra typerna av våld. Killar utsätts i offentliga miljöer, och tjejer utsätts oftare i hemmet eller hemma hos någon annan.

5. Mående bland de som utsatts för våld och vart de vänder sig

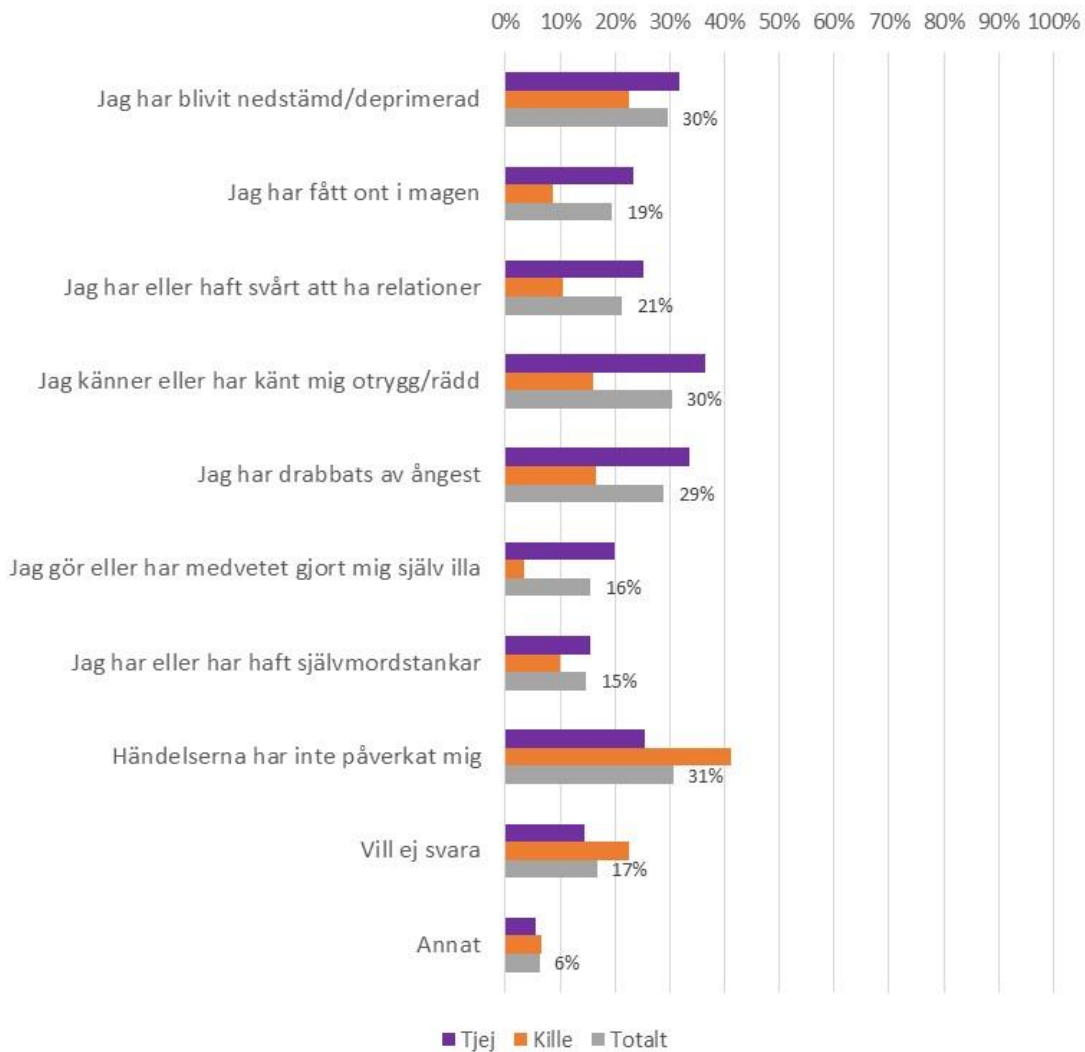
Undersökningen omfattade också frågor om hur de händelser ungdomarna blivit utsatta för har påverkat dem. Dessa frågor har inte kopplats till de olika formerna av utsatthet, varför det inte är möjligt att veta vilken typ av händelse som påverkat måendet. Inga tydliga skillnader syns här mellan ungdomar i årskurs nio och ungdomar i årskurs tre på gymnasiet.

7.1 Tjejer påverkas mer av utsatthet än killar

På ett övergripande plan kan det konstateras att utsattheten för våld har stor påverkan på de svarandes hälsa. Tjejer påverkas mer än killar. Ungefär en tredjedel av de utsatta tjejerna upplever ångest, otrygghet eller nedstämdhet/depression. Var femte tjej har gjort eller gör sig själva illa och 15 procent har eller har haft självmordstankar.

Bland killar är det vanligaste svaret att händelserna inte har påverkat dem, fyra av tio uppger detta. Motsvarande siffra bland tjejer är var fjärde. I övrigt är även bland killar otrygghet, ångest och nedstämdhet/depression de vanligaste följderna. Könsskillnaden finns även bland dem som utsatts för grovt våld och för flera olika former av våld. Även då är det vanligare att tjejer beskriver allvarligare konsekvenser för sitt mående.

Hur har de händelser du berättat om påverkat dig?

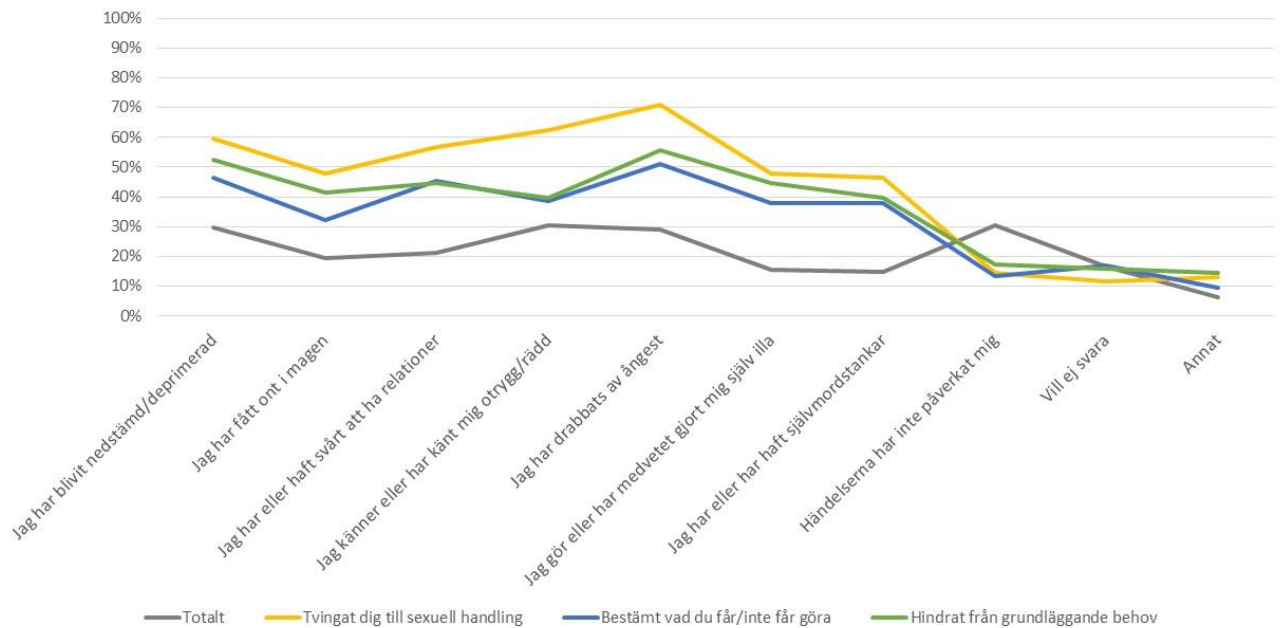
Kommentar: Av diagrammet framgår inte vilken typ händelse som påverkat måendet och en individ kan ha uppgett flera olika konsekvenser.

7.2 De som blivit utsatta för sexuellt våld beskriver störst påverkan på måendet. De som blivit tvingade till en sexuell handling är de som i högst grad upplever olika konsekvenser. Särskilt bör nämnas att närmare hälften (46 procent) uppger att haft självmordstankar och att de medvetet har gjort sig själva illa (48 procent).

Bland dessa ungdomar är det också mer än hälften (56 procent) som uppger att de har svårt att ha relationer. Även de som blivit utsatta för att någon bestämt vad de får eller inte får göra samt hindrats från att få sina grundläggande behov tillfredsställda beskriver i betydligt högre grad allvarliga konsekvenser av det de utsatts för.

Det går inte att utläsa någon tydlig tendens i eventuella skillnader mellan tjejer och killar och personer som inte definierar sig som tjej eller kille.

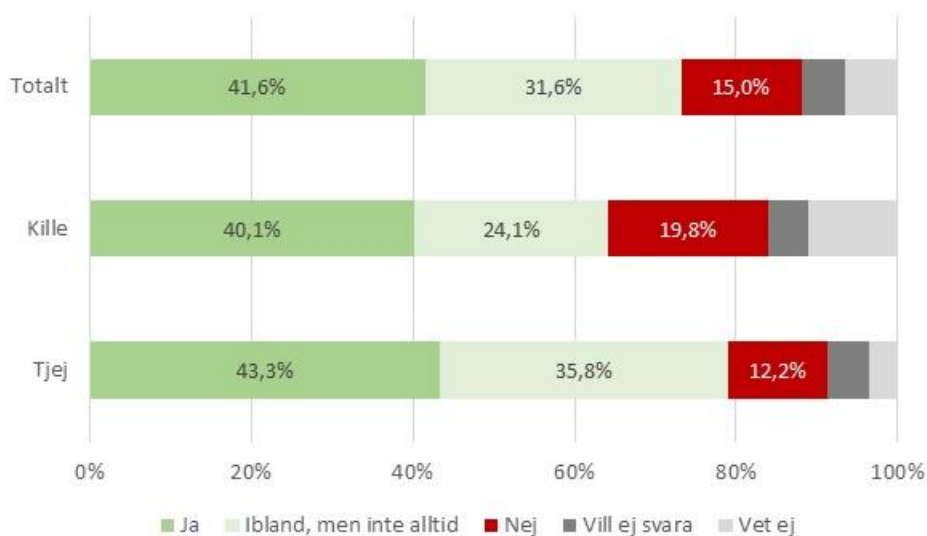
Hur har de händelser du berättat om påverkat dig? Fokus på de som blivit utsatta för vissa former av allvarligt våld

Kommentar: Individer som har blivit utsatta för övergreppen som anges i diagrammet kan också ha blivit utsatta för andra former av våld. I de fallen går det inte att säga vad som har påverkat måendet.

7.3 Vanligt att berätta och i första hand vänder sig utsatta till en kompis
Drygt fyra av tio uppger att de berättat, ytterligare drygt tre av tio uppger att de berättat ibland, men inte alltid. Tjejerna berättar i något högre grad än killar om det som hänt, men skillnaderna är begränsade.

Har du berättat om de händelser du varit med om för någon?

I första hand vänder sig unga till kompisar

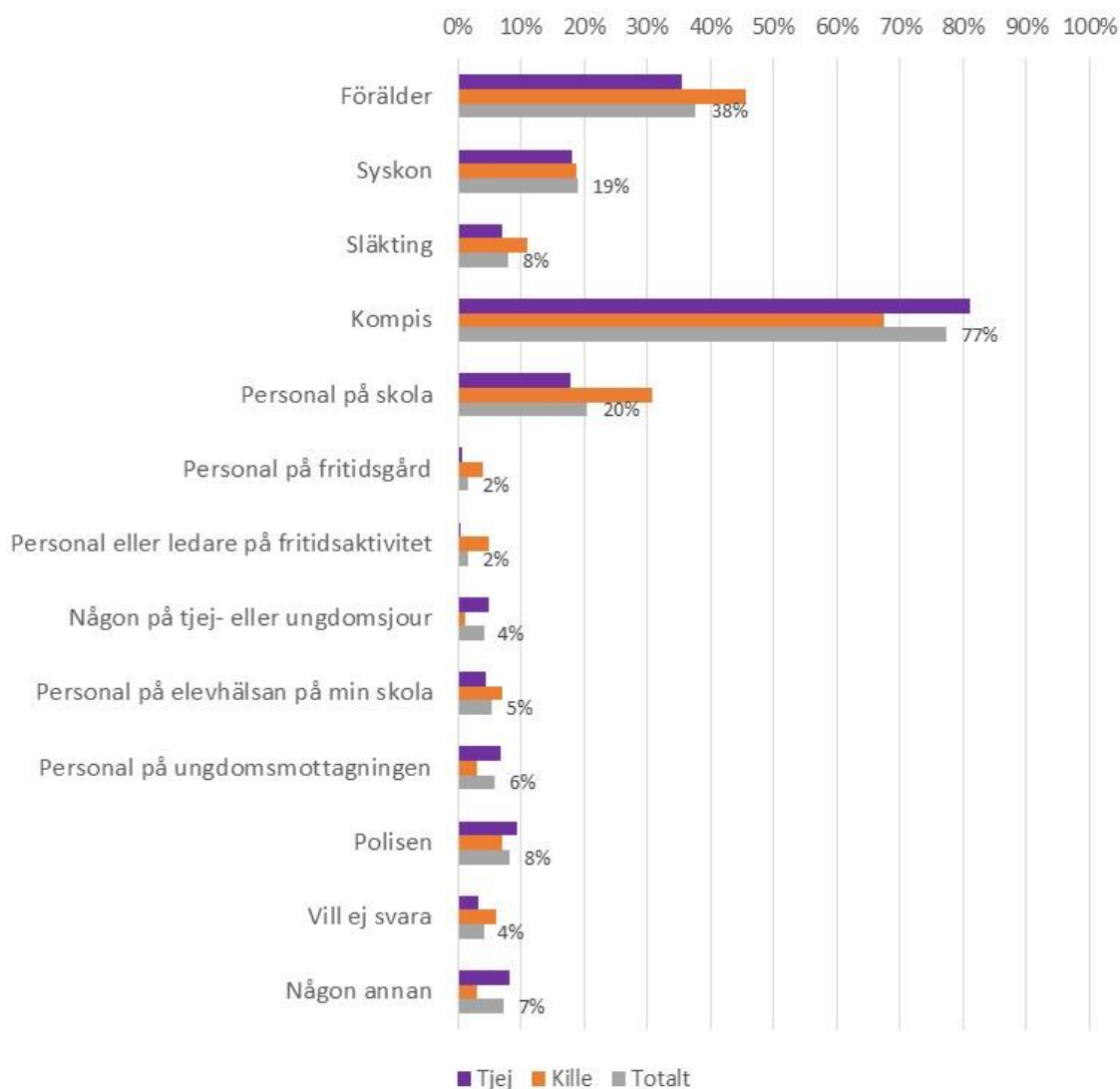
De som väljer att berätta om vad de har blivit utsatta för gör det oftast för en kompis. Tre av fyra av dem som berättat har gjort det för en kompis. Det är något vanligare att tjejer berättar för kompisar. Drygt åtta av tio tjejer berättar för en kompis.

Drygt var tredje berättar för föräldrar och var femte berättar för personal på skolan, och det är vanligare att killar vänder sig till dessa. Vid sidan om skolan är polisen den vanligaste samhällsaktören som ungdomarna vänder sig till. Åtta procent har vänt sig till polisen.

Resultaten visar att ungdomar föredrar att prata med någon närstående eller personal på skolan, men att de i lägre grad är benägna att prata med andra samhällsaktörer. Runt fem procent har vänt sig till elevhälsa, ungdomsmottagning, tjej- eller ungdomsjour. Det är nästan bara tjejer och icke-binära som har vänt sig till tjej- eller ungdomsjour.

Ungdomar i nian och årskurs tre på gymnasiet berättar i ungefär lika stor utsträckning om händelserna för någon. Medan ungdomar i årskurs nio i högre grad berättar för sina föräldrar och personal på skolan så berättar ungdomar i årskurs tre på gymnasiet i högre grad för en kompis.

För vem eller vilka har du berättat?

Kommentar: Frågan ställdes till dem som uppgett att de berättat eller berättat ibland men inte alltid.

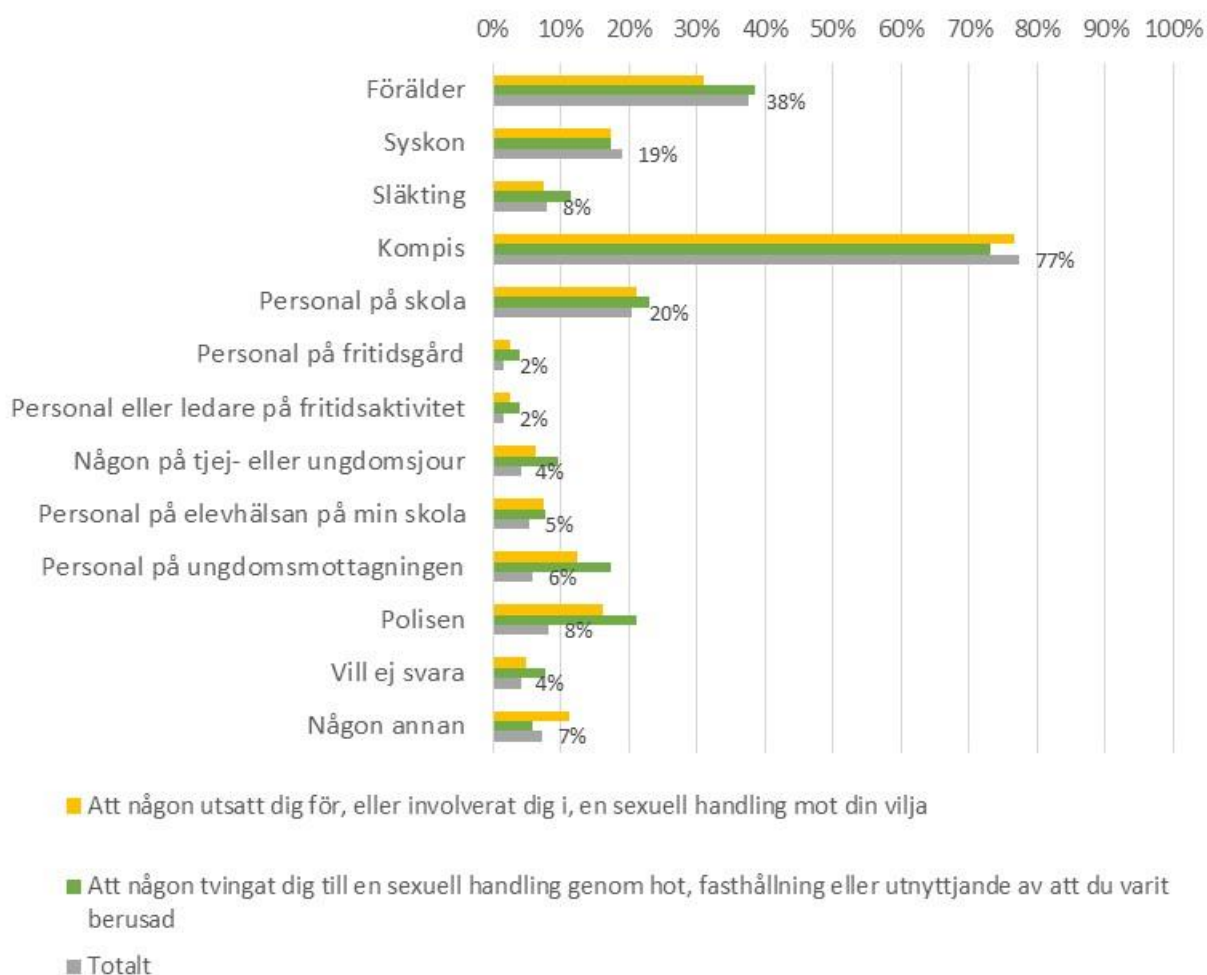
Vanligare att de som utsatts för sexuella övergrepp berättar för samhällsaktörer

Bland dem som övertalats att göra något mot sin vilja eller tvingats till en sexuell handling är det ungefär lika vanligt att ha berättat för någon (43,7 respektive 41,8 procent har berättat).

Av diagrammet framgår att de som utsatts för sexuella övergrepp i högre grad berättar för polis, elevhälsa, ungdomsmottagning samt tjej- eller ungdomsjour. När det gäller kompisar, föräldrar och andra privata relationer finns inga tydliga skillnader mot totalen.

Att många vänder sig till polisen kan handla om att våldet anmälts till polis av någon annan. Det kan innebära att flera av de som blivit utsatta inte berättat frivilligt, och att de inte själva vänt sig till polisen för att få stöd.

För vem eller vilka har du berättat? Utsatta för grövre sexuellt våld jämfört med total

5.4 Sammanfattande iakttagelser

- Utsattheten för våld har stor påverkan på de svarandes hälsa. Otrygghet, ångest och nedstämdhet/depression är de vanligaste följderna.
- Tjejer påverkas mer än killar. Ungefär en tredjedel av de utsatta tjejerna upplever ångest, otrygghet eller nedstämdhet/depression. Var femte tjej har gjort eller gör sig själva illa och 15 procent har eller har haft självmordstankar.
- De som blivit tvingade till en sexuell handling är de som i högst grad upplever konsekvenser av olika slag. Närmare hälften (46 procent) uppger att haft självmordstankar och att de medvetet har gjort sig själva illa (48 procent).
- En majoritet (85 procent) av de svarande har alltid eller ibland berättat om vad de har blivit utsatta för. Tjejer berättar i något högre grad än killar om det som hänt, men skillnaderna är begränsade.
- I första hand vänder sig de svarande till kompisar, och tjejer gör det i något högre omfattning. En högre andel killar vänder sig till föräldrar eller personal på skolan.
- Det är mindre vanligt att vända sig till aktörer som elevhälsa, ungdomsmottagning samt tjej- eller ungdomsjour. Den samhällsaktör unga i första hand vänder sig till utanför skolan är polisen, vilket antyder att det då är frågan om grövre övergrepp. De som har utsatts för sexuella övergrepp berättar i högre grad än andra för polis, elevhälsa, ungdomsmottagning samt tjej- eller ungdomsjour.

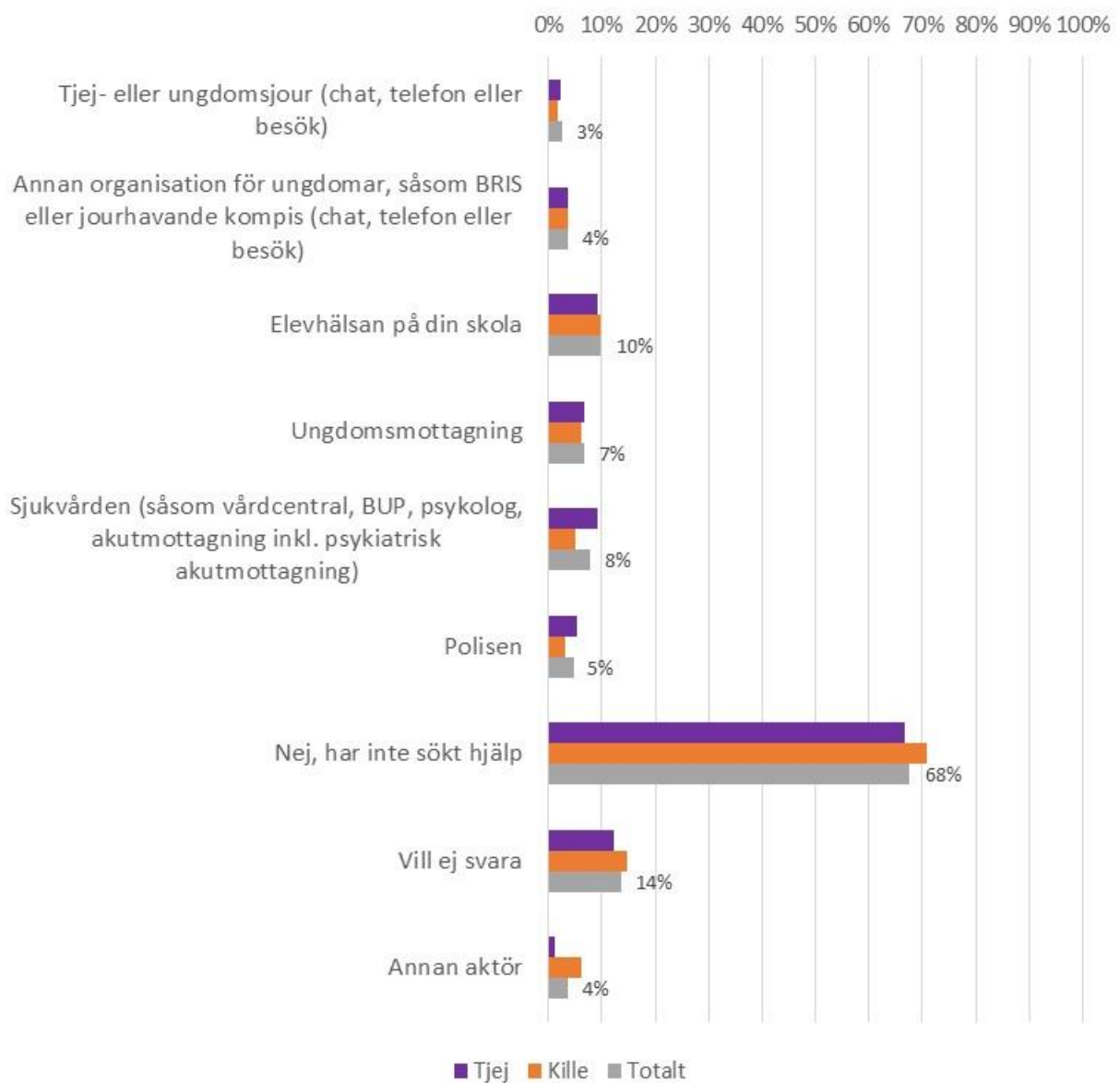
6. Stöd och hjälp vid utsatthet

8.1 Få söker stöd – tjejer gör det i större utsträckning

En majoritet berättar om vad de har varit med om, i första hand för närstående. Däremot är det få som söker stöd, vård eller hjälp. Nära sju av tio har inte sökt hjälp alls, och det är små skillnader mellan killar och tjejer samt mellan olika årskurser.

Det är vanligast att vända sig till elevhälsan, var tionde uppger att de har gjort det. Tjejer söker i något större utsträckning hjälp från sjukvård och polis.

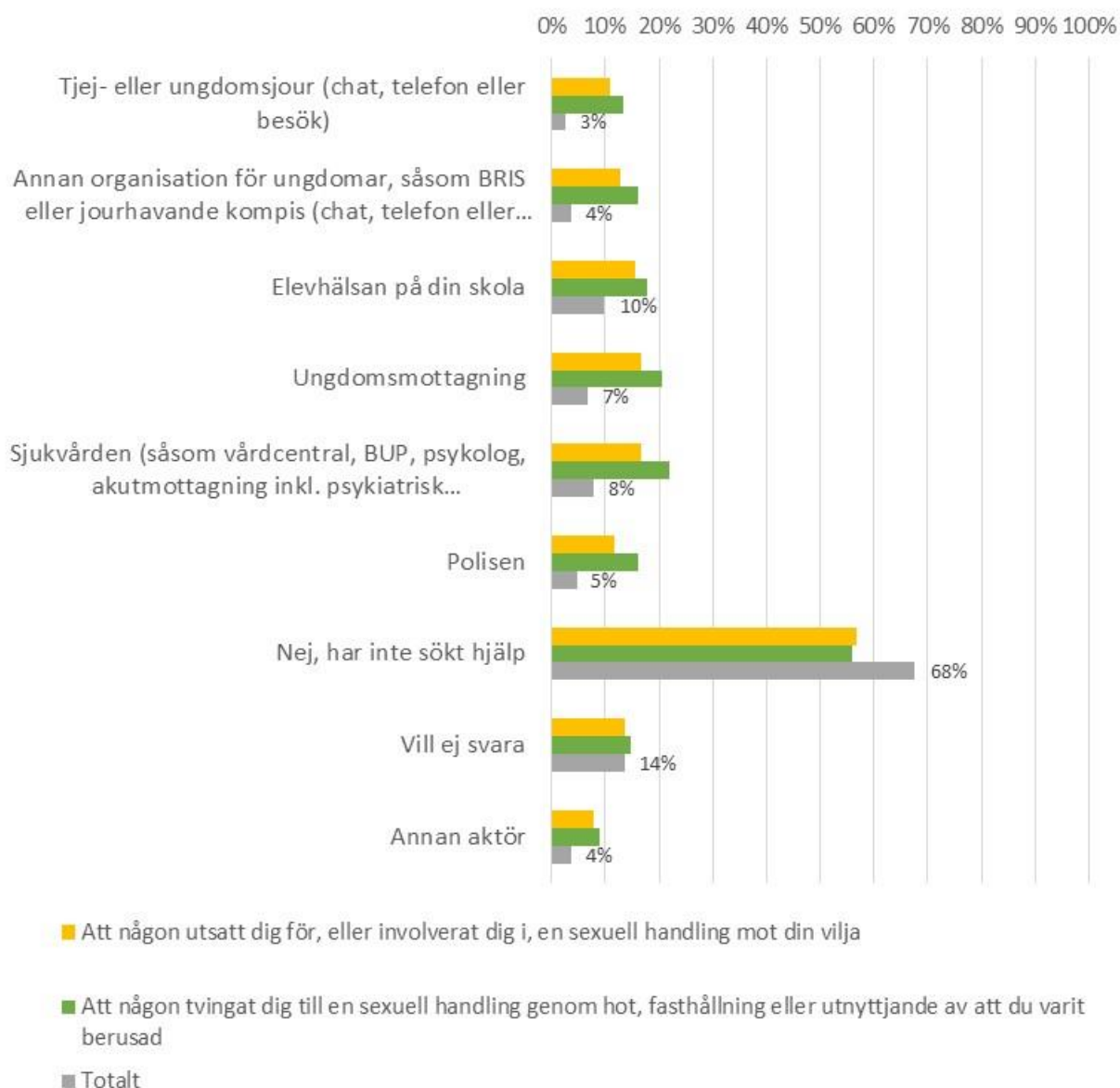
Har du med anledning av någon av de händelser du berättat om sökt stöd/vård/hjälp hos någon av följande aktörer?

8.2 De som utsatts för sexuellt våld söker oftare stöd

När vi jämför med hela gruppen som utsatts för någon typ av våld är det betydligt fler av dem som utsatts för dessa sexuella övergrepp som sökt stöd/vård/hjälp. Trots det är det fortfarande drygt hälften (56 till 57 procent) som uppger att de inte har sökt hjälp.

Har du med anledning av någon av de händelser du berättat om sökt stöd/vård/hjälp hos någon av följande aktörer? Utsatta för grovre sexuellt våld jämfört med total

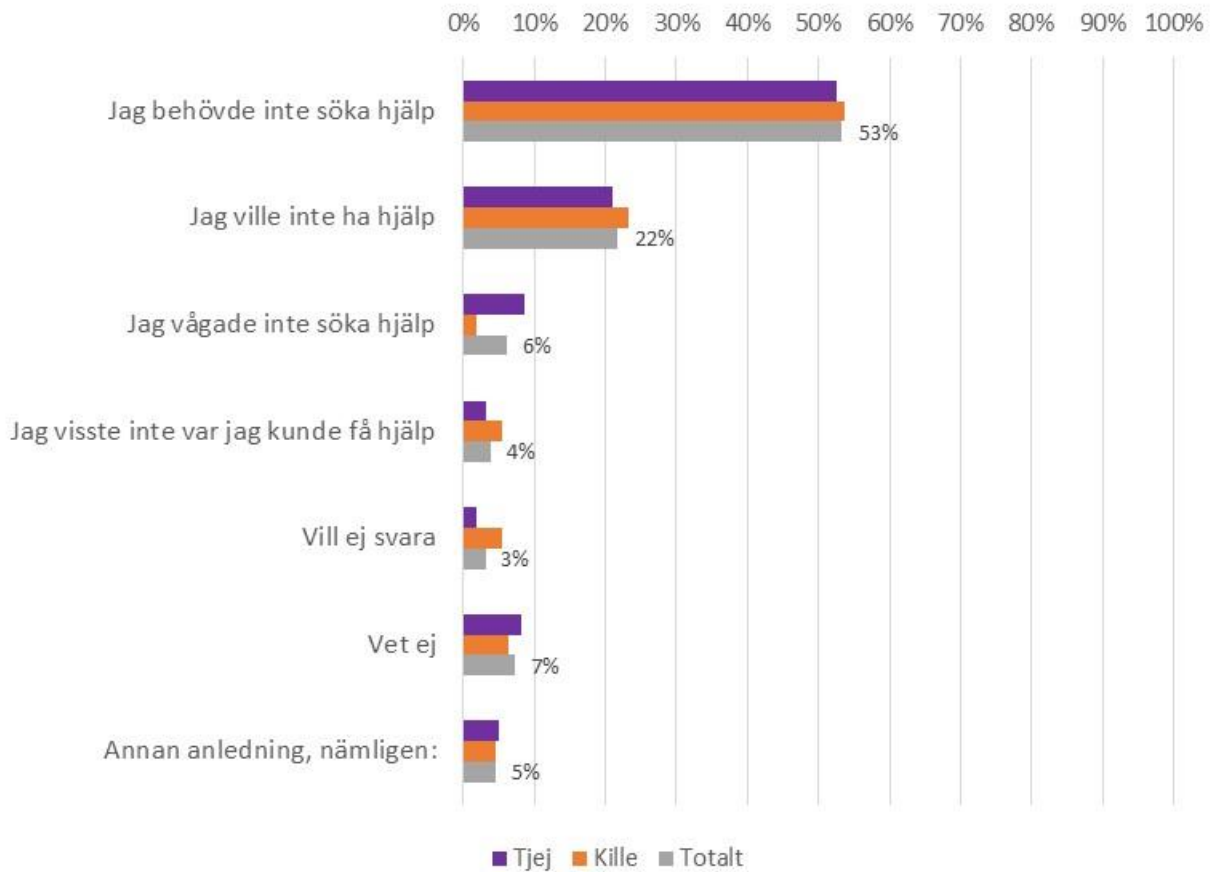
8.3 Majoritet söker inget stöd för att de inte tycker att de behöver

De flesta menar att de inte behövde söka hjälp (drygt hälften) eller inte ville ha hjälp (drygt en femtedel). En mindre grupp, runt fem procent, visste inte var de kunde få hjälp.

Skillnaderna mellan killar och tjejer är små, men en högre andel tjejer uppger att de inte vågat söka hjälp. Bland dem som uppgett *annan anledning* finns de som menar att det inte skulle kunna göra

någon skillnad, "hur skulle de kunna hjälpa mig?". Andra tror att det inte skulle uppfattas som allvarligt och inte göra någon skillnad "skolan skulle ändå inte göra något". En beskriver att hen skäms.

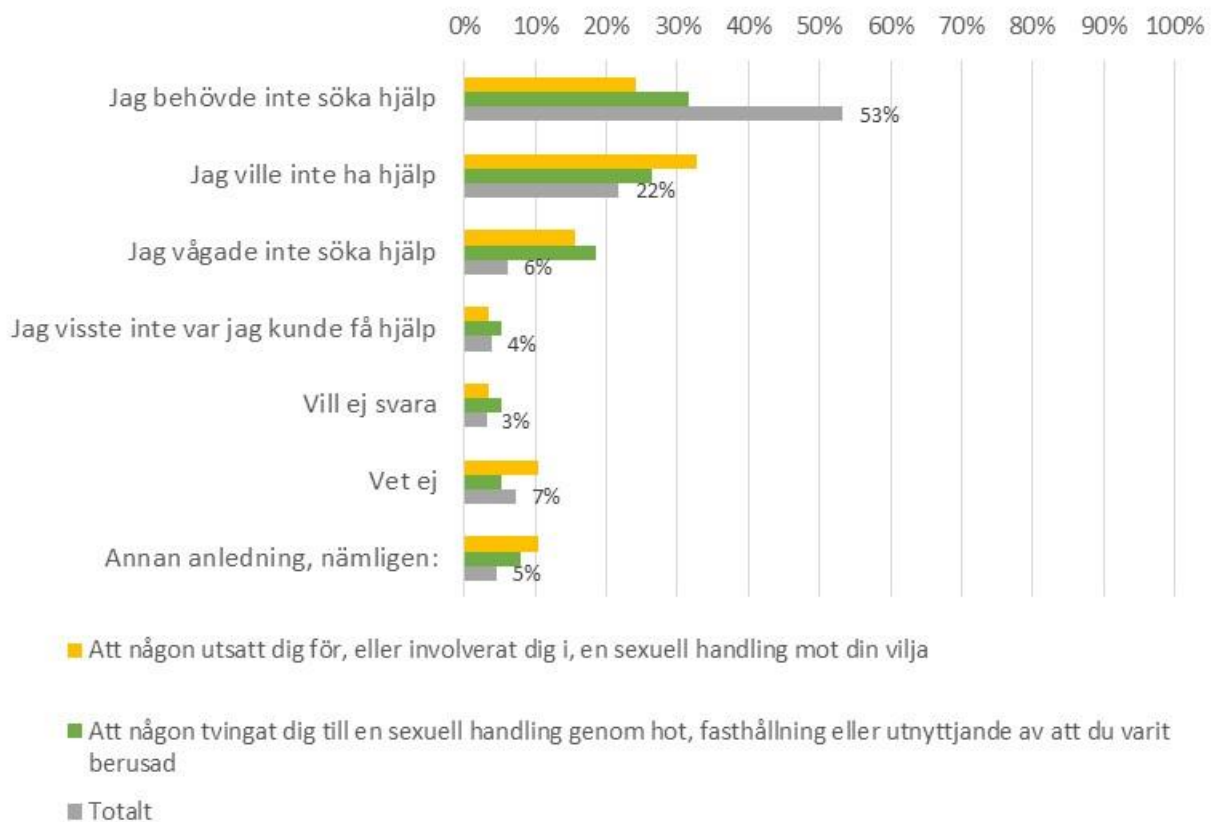
Vad är anledningen till att du inte sökt vård eller hjälp? Uppdelat på kön

8.4 De som utsatts för grövre sexuellt våld vågar ofta inte söka hjälp

De som utsatts för grövre sexuellt våld uppger i betydligt högre grad än andra att de inte vågade söka hjälp. Det är även en något högre andel som inte vill ha hjälp. I den här gruppen är det också en klart mindre andel som uppger att de inte behövde söka hjälp.

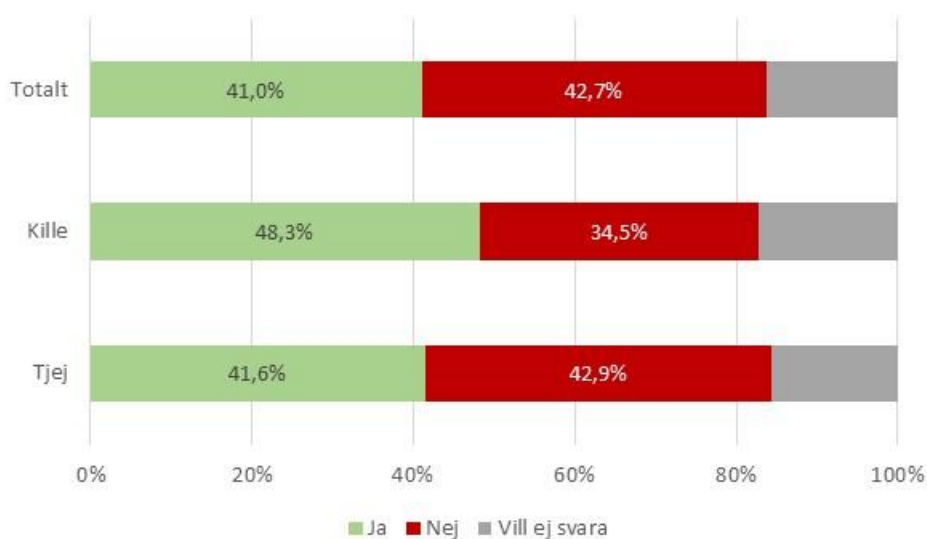
Vad är anledningen till att du inte sökt vård eller hjälp? Utsatta för grövre sexuellt våld jämfört med total

8.5 Uppfattning om stödet – ungefär lika många missnöjda som nöjda

Det är ungefär lika många som tycker att de fick det stöd/vård/hjälp de behövde som de som anser att de inte fick det. Killarna är något mer nöjda med stödet än tjejerna. Ungdomar i årskurs tre på gymnasiet anser i betydligt högre grad än ungdomar i årskurs nio (51 respektive 34 procent) att de fick den hjälp de behövde. Ingen av de aktörer som kan erbjuda stöd/vård/hjälp sticker ut positivt.

När du sökte stöd/vård/hjälp, tyckte du att du fick du den hjälp du behövde?

8.6 Sammanfattande iakttagelser

- Få som har blivit utsatta söker stöd, vård eller hjälp. Nära sju av tio har inte sökt hjälp alls, och det är små skillnader mellan tjejer och killar.
- Det är vanligast att vända sig till elevhälsan, var tionde uppger att de har gjort det. Tjejer söker i något större utsträckning än killar hjälp från sjukvård och polis.
- De som har blivit utsatta för sexuella övergrepp (sexuell handling mot sin vilja eller genom tvång) har i större utsträckning än övriga sökt stöd.
- Det främsta skälet till att inte söka hjälp som förs fram är att det finns något behov. I andra hand uppges att man inte vill ha hjälp. Bland de som anger annan anledning handlar det framför allt om att de upplever att det inte skulle göra någon skillnad, eller att det de blivit utsatta för inte skulle uppfattas som allvarligt.
- Bland de som har blivit utsatta för sexuella övergrepp är det färre som upplever att de inte har behov. Däremot är det fler som anger att de inte vill ha hjälp eller att de inte vågat söka stöd.
- Det är ungefär lika många som tycker att de fick det stöd/vård/hjälp de behövde som de som anser att de inte fick det. Killarna är något mer nöjda med stödet än tjejerna och ungdomar i årskurs tre på gymnasiet är betydligt mer nöjda än ungdomar i årskurs nio. Ingen enskild aktör sticker ut positivt.

7. Generellt om sex, relationer och stöd

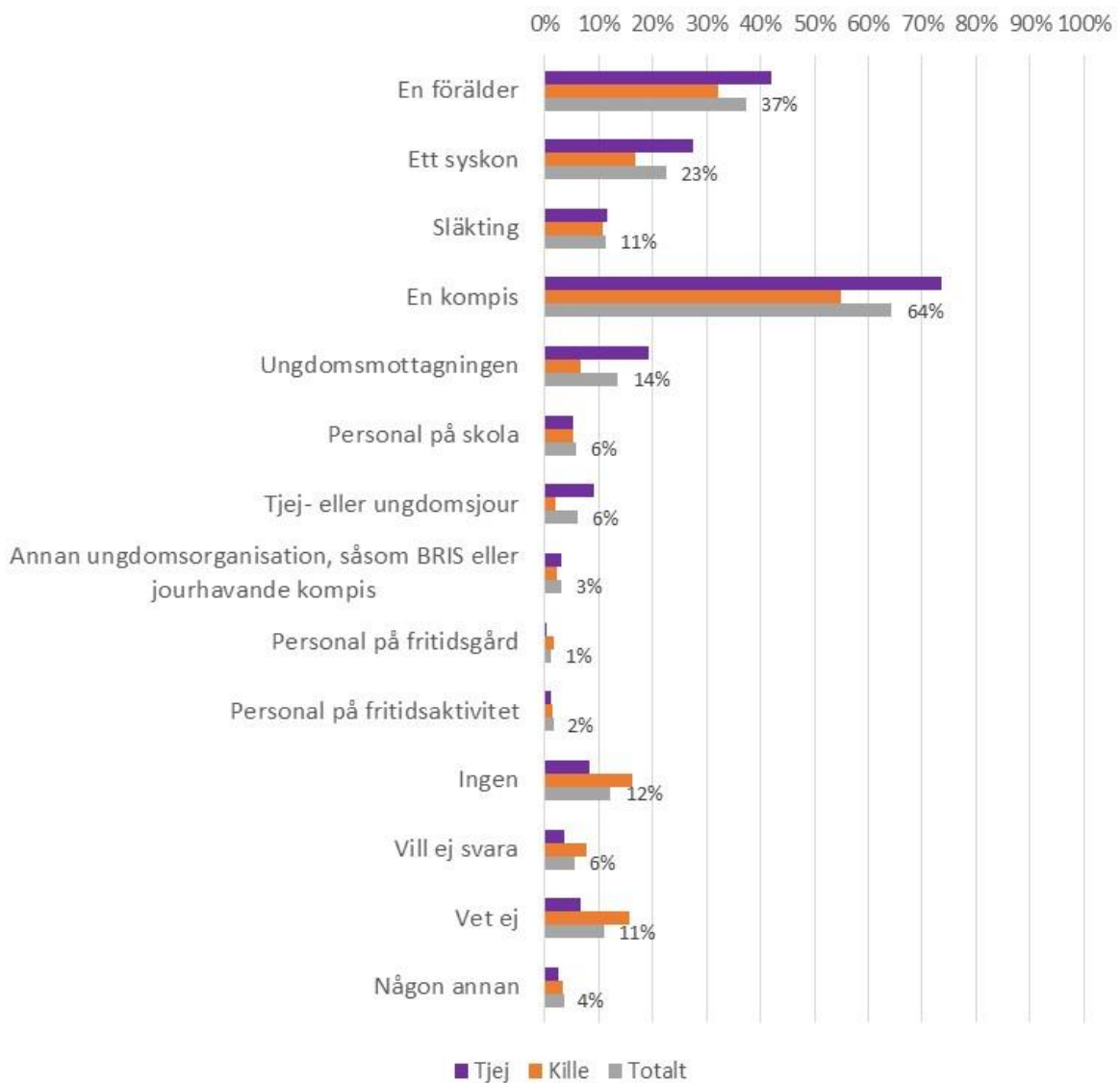
9.1 Ungdomarna är mest trygga med att prata med kompisar om sex

På frågan om vem eller vilka som ungdomarna känner sig trygga att prata om relationer och sex med svarar de flesta (cirka två tredjedelar) att de är trygga med att prata med en kompis. På andra plats kommer föräldrar (drygt en tredjedel) och syskon (knappt en fjärdedel).

När det gäller samhällsaktörer är flesta trygga med Ungdomsmottagningen, följt av Tjej- eller ungdomsjour (främst tjejer) och personal på skola.

Drygt var tionde person uppger att de inte är trygga att prata om sex och relationer med någon. Andelen som inte är trygg med någon är större bland killar än bland tjejer. En större andel tjejer är trygga att prata med såväl kompisar som familj. Ungdomar i trean på gymnasiet är i högre grad trygga att prata med en kompis medan det bland ungdomar i nian är fler som inte är trygga att prata med någon.

När det gäller relationer och sex, vem/vilka är du trygg att prata med? Det är möjligt att välja flera alternativ.

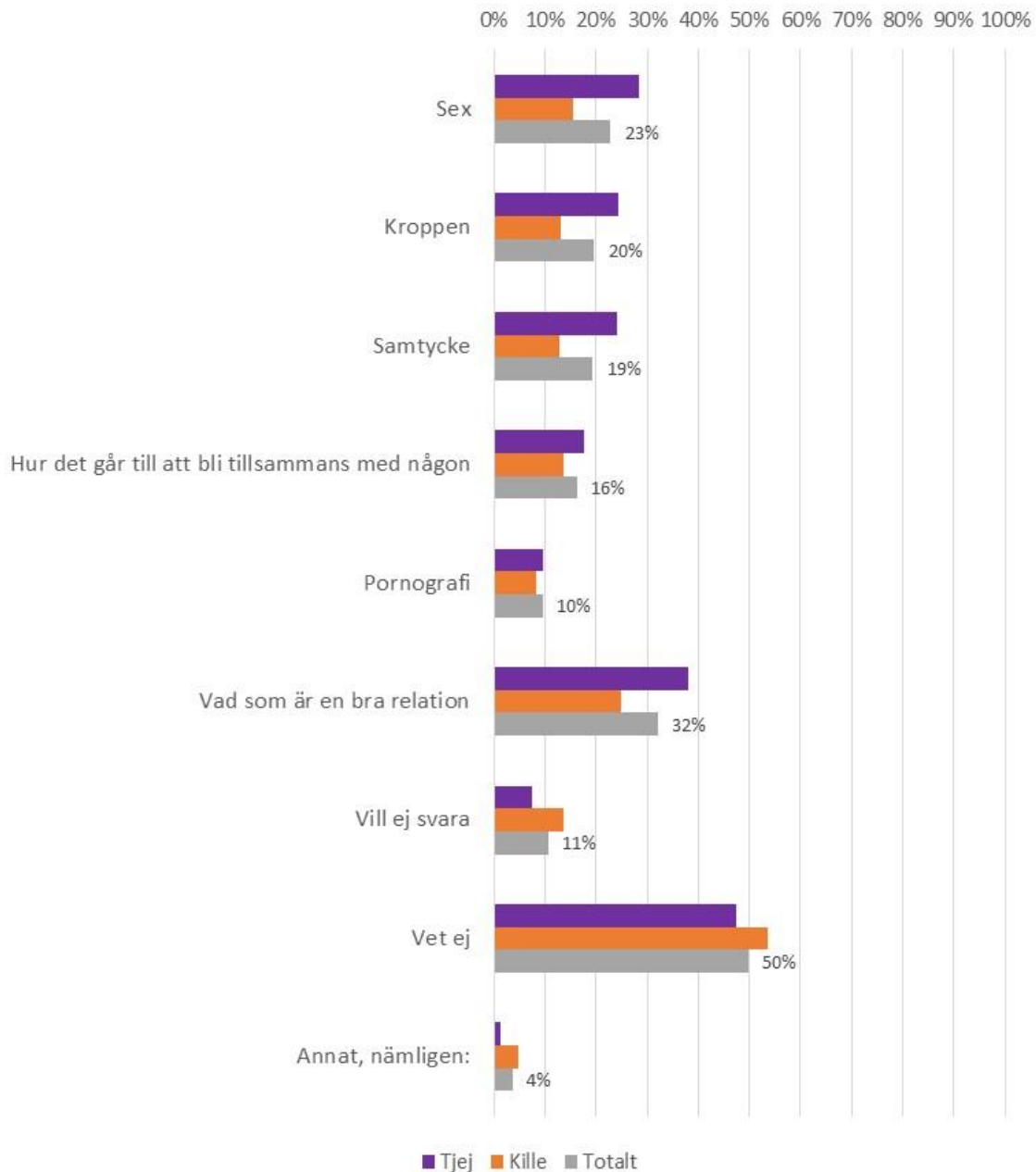

9.2 Unga vill i första hand prata om vad som är en bra relation

Runt hälften av ungdomarna uppger att de inte vet vad de skulle vilja prata om när det gäller sex och relationer. Andelen är något större bland tjejer.

Av de som anger ett ämne är det flest, knappt en tredjedel av alla svarande, som anger att de vill tala om vad som är en bra relation. I övrigt är det relativt jämnt fördelat mellan sex, kroppen och samtycke. Generellt är det fler tjejer som anger att de vill tala om dessa ämnen med någon de har förtroende för.

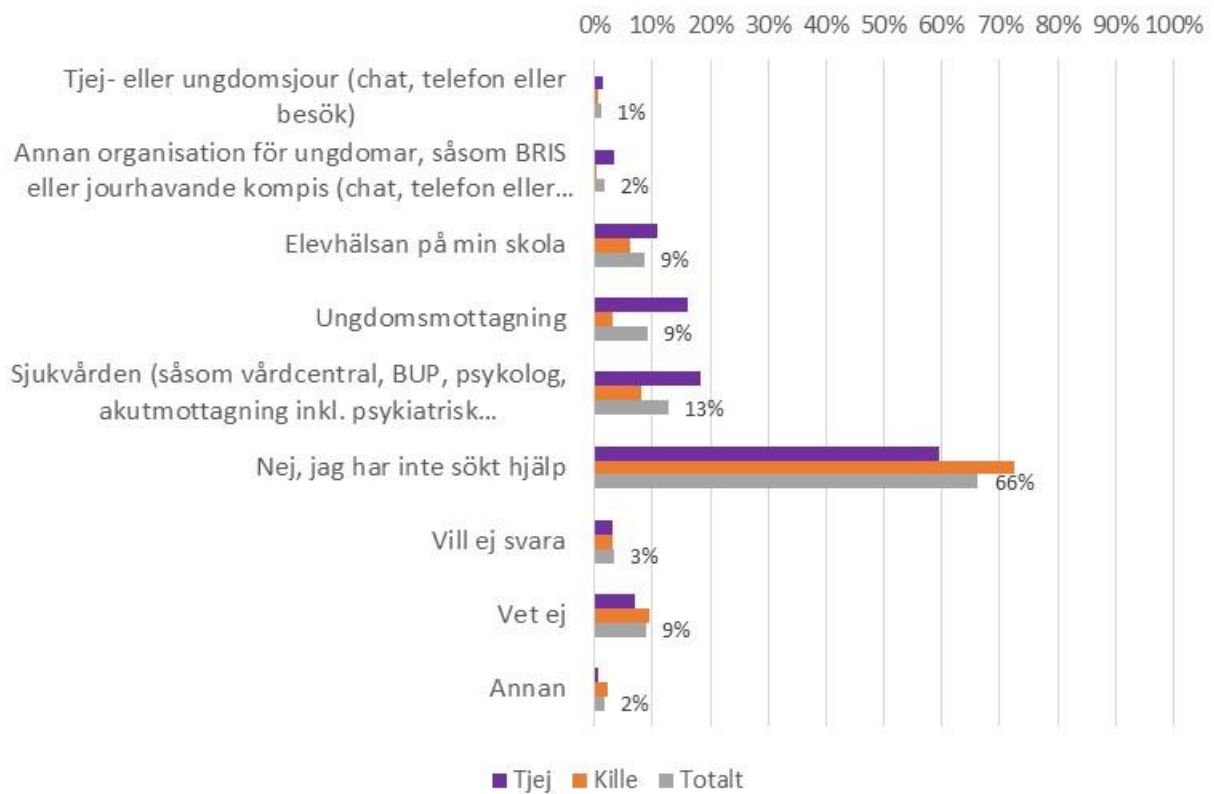
När det gäller relationer och sex, vilka frågor skulle du vilja prata om med någon du har förtroende för?

9.3 Få som inte blivit utsatta har sökt stöd – men de som sökt är nöjda

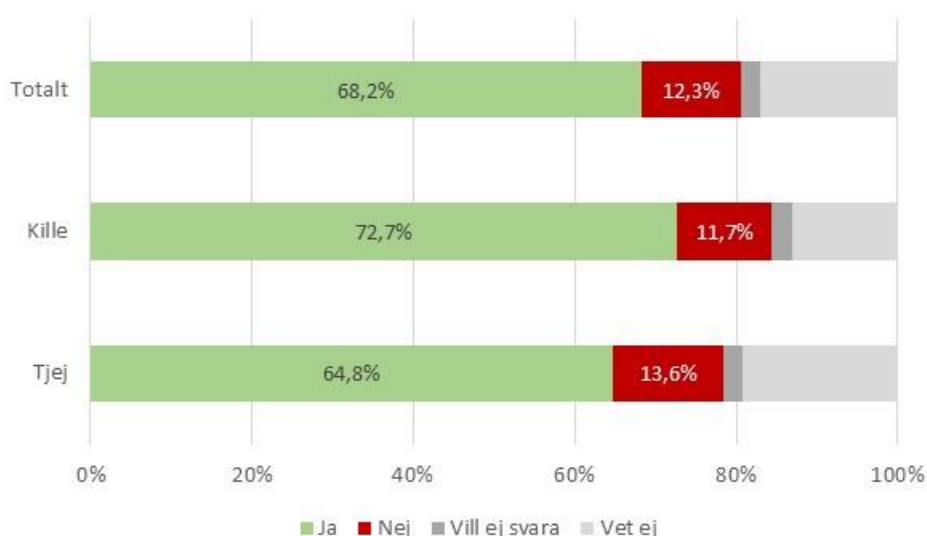
Även de ungdomar som inte uppgett att de varit utsatta för våld har fått svara på om de i något sammanhang har sökt stöd/vård/hjälp hos aktuella samhällsaktörer. De har också fått frågan om hur de uppfattat stödet. Två av tre har inte sökt hjälp. Sjukvården och ungdomsmottagningen är de aktörer som flest vänt sig till och genomgående är det fler tjejer än killar som sökt stöd.

Har du någon gång sökt stöd/vård/hjälp hos någon av följande?

Bland dem som inte varit utsatta är det fler som är nöjda jämfört med dem som sökt på grund av de blivit utsatta för någon form av våld. Bland dessa uppgav drygt två av fem att de fick den hjälp de behövde, att jämföra med nära sju av tio i gruppen som inte blivit utsatta. Skillnaden är ungefär lika stor för tjejer som för killar. Även bland de som inte varit utsatta är de äldre ungdomarna i årskurs tre mer nöjda med hjälpen än ungdomarna i årskurs nio.

När du sökte stöd/vård/hjälp, tyckte du att du fick du den hjälp du behövde?

9.4 Sammanfattande iakttagelser

- Två av tre av de som inte har blivit utsatta för våld har inte sökt hjälp. Sjukvården och ungdomsmottagningen är de aktörer som flest vänt sig till och genomgående är det fler tjejer än killar som sökt stöd.

- Bland dem som inte varit utsatta är det fler som är nöjda med det stöd de fått jämfört med dem som sökt på grund av de blivit utsatta för någon form av våld. Bland dessa uppgav drygt två av fem att de fick den hjälp de behövde, att jämföra med nära sju av tio i gruppen som inte blivit utsatta.

8. Sammanfattande analys

Tjejer och icke-binära mest utsatta

Undersökningen omfattar psykiskt-, fysiskt- och sexuellt våld. Inom varje kategori ställdes frågor om utsatthet, där form och allvarlighetsgrad på våldet varierade. Nära hälften av de svarande uppger att de inte blivit utsatta för någon form av våld alls.

Resultaten visar att icke-binära är den grupp svarande som är mest utsatta för våld, även om resultaten behöver tolkas med försiktighet då antalet svarande i den gruppen är litet. Bland dem som besvarat enkäten är icke-binära personer i betydligt högre grad än övriga utsatta för fysiskt våld och visst sexuellt våld. Särskilt alarmerande är att drygt var femte person som definierar sig som icke-binär uppger att de utsatts för eller involverats i en sexuell handling mot sin vilja. Resultaten ligger i linje med Folkhälsomyndighetens rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige där det konstateras att transpersoner är betydligt mer utsatta än övriga för såväl fysiskt, psykiskt och sexuellt våld.⁵

⁵ <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/c5ebbb0ce9aa4068aec8a5eb5e02bafc/halsan-halsans-bestamningsfaktorer-transpersoner.pdf>

I andra hand är det tjejer som är mest utsatta. Skillnaderna i utsatthet jämfört med killar är minst när det handlar om fysiskt våld, och störst när det handlar om sexuellt våld. Totalt sett är mildare former av psykiskt våld vanligast, men för tjejer är sexuellt våld vanligast. Nära tre av tio uppger att någon mot deras vilja blottat sig, tafsat på dem eller spridit rykten om deras kroppar eller sexuella handlingar de varit involverade i.

Än allvarligare är att många tjejer utsatts för våldtäkt. Drygt var tionde tjej uppger att de har utsatts för eller involverats i en sexuell handling mot sin vilja. Åtta procent uppger att de har blivit tvingade till en sexuell handling genom hot, fasthållning eller utnyttjande av berusning.

Förutom det sexuella våldet, som är den form av våld som påverkar individen mest, är också psykiskt våld relativt vanligt. Nära var femte ungdom anger att någon vid upprepade tillfällen sagt saker som kränkt, hånat, nedvärderat eller förödmjukat dem. 13 procent av killarna svarar detta, och motsvarande siffra för tjejer är 23 procent.

Fysiskt våld i varierande grad är också närvarande i de ungas liv, och det drabbar både tjejer och killar. Var tionde uppger att någon gjort dem illa med ett föremål, sparkar eller en knytnäve. 16 procent vittnar om att någon exempelvis kastat något hårt mot dem, givit dem en örfil eller knuffat dem.

I undersökningen hade det kunnat vara intressant att jämföra förekomsten av våld med andra regioner eller Sverige som helhet. Jämförelser med andra studier försvåras dock av att olika undersökningar använder olika metoder och ställer och formulerar frågor på olika sätt. Det har därför inte varit möjligt att ta fram ett underlag som möjliggör tillförlitliga jämförelser. BRÅ:s rapport om våld i nära relationer bland unga visar dock på en tydligare skillnad mellan tjejers och killars utsatthet än vad den här studien, där skillnaden är stor även vad gäller fysiskt våld, gör. Det ligger i linje med att tjejer, enligt resultaten i den här studien oftare är utsatta av någon de känner väl (förälder, syskon, partner) medan killar oftare är utsatta av okända och skolkompisar.

Sexuella övergrepp har stor påverkan och många vågar inte söka hjälp

När det handlar om hur unga påverkas av våldet är det tydligt att det sexuella våldet har störst påverkan. De som utsatts för ett sexuellt övergrepp är de som i högst grad upplever olika konsekvenser. Närmare hälften (46 procent) uppger att haft självmordstankar och att de medvetet har gjort sig själva illa (48 procent). Bland dessa ungdomar är det också mer än hälften (56 procent) som uppger att de har svårt att ha relationer.

De som har blivit utsatta för sexuella övergrepp har i större utsträckning än övriga sökt stöd. Jämfört med andra utsatta anger de som blivit utsatta för sexuella övergrepp i större utsträckning att de inte vill ha hjälp eller att de inte vågat söka stöd.

Det är angeläget att vidta åtgärder för att motivera fler att söka stöd, i synnerhet de som blivit utsatta för sexuella övergrepp och därmed mår mycket dåligt. Konsekvenserna av uteblivet stöd kan ytterst leda till självmord. Lika viktigt är att se till att stödet som ges är bra. Totalt är andelen som är nöjd med stödet lika stor som andelen som är missnöjd. Alla aktörer som kan ha en roll i att ge stöd eller hjälp behöver överväga insatser för att underlätta kontakt och för att förbättra det stöd som ges.

Många övergrepp sker på skolan

När det gäller psykiskt och fysiskt våld visar undersökningen att skolan och skolgården är de vanligaste platserna, och det gäller för både killar och tjejer. Ett annat mönster, som ligger i linje

med andra undersökningar, är att tjejer i stor utsträckning utsätts i hemmet. Killar utsätts i stället i offentliga miljöer, som på skolan eller i samband med fritidsaktiviteter.

Att förebygga våld i nära relationer och våld i andra miljöer kan kräva olika åtgärder. En gemensam nämnare är dock normer som lägger grund för våld. Här har skolan, men också andra aktörer, en viktig uppgift i att genom utbildningsinsatser och liknande bidra till att bryta destruktiva värderingar.

Förövare

När det gäller psykiskt och fysiskt våld är skolkompisar de vanligaste förövarna. En större andel killar blir utsatta för fysiskt våld av okända. Däremot är det vanligare att tjejer utsätts för fysiskt våld av någon närstående, som en förälder, ett syskon eller en tidigare partner.

I fråga om sexuellt våld är någon som personen inte känner den vanligaste förövaren. Det kan förklaras av att många kränkningar sker på internet. För tjejer är det i andra hand ytligt bekanta eller tidigare partner som är förövare. Bland killar är det betydligt vanligare att skolkompisar är förövare.

Bland de som utsätts för tre eller fler former av våld inom respektive kategori är det betydligt vanligare än för övriga att förövaren är en närstående (förälder samt tidigare eller nuvarande partner). Antalet som blir utsatta för många former av våld är litet, och tjejer är överrepresenterade.

Undersökningen ger mycket information om våldsutsatthet bland ungdomar i Sörmland. Resultaten pekar på att det krävs en rad olika åtgärder från olika aktörer för att förebygga och hantera våld bland unga. Flera av de områden som berörs behöver studeras närmare för att utveckla kunskap som kan omsättas i handling. Andra delar av undersökningen ger direkt ett bra underlag för att utforma insatser för att förebygga våld och ge stöd till utsatta.

9. Förslag

Med utgångspunkt i undersökningen, andra undersökningar på området och våra samlade erfarenheter av våldsutsatta unga föreslås ett antal åtgärder för att minska våldet och förbättra insatser riktade till de som utsatts.

Säkerställ att det finns kompetens och resurser på skolorna

Undersökningen visar att många som utsatts för våld vänder sig personal på skolan, och elevhälsan är en av de aktörer som flest söker stöd och hjälp av. Skolan är också den plats där både psykiskt och fysiskt våld förekommer i störst utsträckning. Detta i kombination med att skolan är en plats där ungdomar lätt kan nås är det rimligt att skolan tar ett stort ansvar när det handlar om att förebygga våld och hjälpa utsatta.

Skolorna bör:

- Ta fram skriftliga strategier för att upptäcka och bekämpa psykiskt, fysiskt och sexuellt våld på skolan. Strategierna bör innehålla mätbara mål och följas upp regelbundet.
- Se till att elevhälsan har kompetens när det handlar om att på olika sätt fånga upp samt bemöta och arbeta med våld. I och med att utsatta elever vänder sig till elevhälsan är det avgörande att det finns kompetens på plats.
- Säkerställa att alla medarbetare på skolan genomgår en grundläggande utbildning som handlar om våld och våldsutsatthet. Det sexuella våldet får allvarligast konsekvenser och måste därför ingå som en del.

- Genom samverkansavtal eller motsvarande säkerställa en god samverkan med andra lokala eller regionala aktörer som har en roll när det handlar om att hantera våld och våldsutsatthet.
- Genomföra regelbundna aktiviteter riktat till elever med syfte att förändra attityder och värderingar kring normer, genus och våld.
- Ha ett långsiktigt samarbete med lokala tjej- och ungdomsjourer, som bland annat kan ha en roll när det handlar om att utveckla skolans arbete och genomföra aktiviteter för att förändra attityder.

Motivera fler utsatta att söka stöd och utveckla insatserna

Många unga vänder sig inte till de olika aktörer som har till uppgift att på olika sätt ge stöd. De som blivit utsatta för sexuella övergrepp uppger i större utsträckning än övriga att de inte vill ha hjälp eller att de inte vågat söka stöd. Drygt fyra av tio svarar att de inte nöjda med det stöd de har fått.

Aktörer med en roll att ge stöd till unga bör:

- Arbeta med förtroendeskapande åtgärder för att bidra till att fler som blivit utsatta för övergrepp söker stöd.
- Sprida kunskap om vilket stöd som finns att få till alla unga i länets kommuner, så att de utsatta själva och deras närstående får kunskap om var man kan söka professionellt stöd
- Genomföra utbildning för alla medarbetare för att öka kunskapen om våldsutsatthet bland unga
- Utvärdera det befintliga stödet till unga och vidta åtgärder för att förbättra det.
- Inför en rutin för att i verksamheten fråga unga om de utsatts för våld.

Kommunerna bör utveckla insatserna riktade till unga

Förutom att kommunerna ansvarar för skolan så har de också ett ansvar när det handlar om våld i nära relationer. När det gäller det senare så brister länets kommuner på olika sätt i arbetet. I både Socialstyrelsens kartläggningar och i Kvinnofredsbarometern pekas områden som behöver förbättras ut.

Kommunerna i länet bör:

- Utveckla sitt arbete med att förebygga och hantera våld i nära relationer, och sätta ett särskilt fokus på ungas situation och behov
- Genomföra utbildningar riktat till breda personalgrupper med syfte att öka kunskapen om ungas våldsutsatthet.
- Följa upp det arbete som skolorna i kommunen bedriver när det handlar om att minska våldsutsatthet och erbjuda stöd.
- Använda lokala ungdoms- och tjejjourer som i ett stöd och en kunskapskälla i arbetet
- Ta ansvar för en välfungerande samverkan mellan de aktörer som har en roll när det handlar om ungas våldsutsatthet. Detta bör även omfatta föreningar i kommunen.
- I samarbete med andra aktörer utveckla särskilda stödinsatser för icke-binära.